

*Araştırma Makalesi***Geri Kabul Anlaşmaları ve Nitelikli Göç Politikalarına
Hukuki ve Sosyolojik Bakış¹****Alp ASLAN²****Öz**

Göç yönetiminde geri kabul anlaşmaları ve nitelikli iş gücü göçü politikaları hukuki ve sosyolojik açılardan birlikte incelenmeyi gerektirmektedir. Geri kabul anlaşmalarının tanımı ve işleyişi, Almanya'nın Türkiye ve Kenya ile yaptığı anlaşmalar örneğinde olduğu gibi, düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesi ve nitelikli iş gücü göçünün teşvik edilmesi boyutlarında somutlaşmaktadır. Öğretide insan hakları ve mülteci hukuku bağlamında geri göndermeme ilkesi ve sınır dışı yasağı gibi temel prensipler vurgulanmakta iken, sosyolojik açıdan da göçmenler arasında ortaya çıkan sınıflaşma, ırkçılık, beyin göçü ve entegrasyon sorunlar tartışılmaktadır. Bu kapsamda İngiltere'nin Ruanda planı, ABD-Meksika sınır politikaları, Avustralya'nın Pasifik modeli, Körfez ülkeleri ve Kanada örnekleri gibi uluslararası uygulamalar irdelendiğinde, günümüz göç stratejilerinin çok yönlü bir panoraması ortaya çıkmaktadır. Devletlerin istenmeyen göç akınlarını engelleme çabaları ile eş zamanlı yürüttükleri nitelikli göçmen çekme politikalarının doğurduğu etik ve toplumsal sorunlar ve muhtemel çözüm önerileri makalede hukuki ve sosyolojik boyutlarıyla incelenmektedir. Bu makale, devletlerin düzensiz göçü sınırlandırırken nitelikli göçmenlere alan açan politikalarının insan hakları ve sosyolojik etkilerini inceleyip çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Almanya'nın Türkiye ve Kenya ile yaptığı anlaşmalar vaka analizi olarak ele alınacak; ayrıca ABD, Birleşik Krallık, Avustralya ve Kanada örnekleriyle karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılacaktır. Çalışma, güvenlik ile etik sorumluluk arasındaki dengenin nasıl kurulabileceğine dair kapsamlı bir perspektif geliştirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Geri Kabul, Göç, Nitelikli Göç.

1 Makale Geliş Tarihi: 13.05.2025, Makale Kabul Tarihi:24.10.2025

2 Bağımsız Araştırmacı, e-posta: 06ileri@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0234-5964

*Research Article***Abstract**

In migration governance, readmission agreements and skilled labor migration policies require joint examination from legal and sociological perspectives. The definition and functioning of readmission agreements, as exemplified by Germany's agreements with Turkey and Kenya, are concretized in the dimensions of returning irregular migrants and promoting the migration of skilled labor. While legal scholarship emphasizes fundamental principles such as the non-refoulement principle and the prohibition of deportation within the framework of human rights and refugee law, sociological analyses discuss issues such as class stratification among migrants, racism, brain drain, and integration challenges. In this context, a multifaceted panorama of contemporary migration strategies emerges when international practices such as the UK's Rwanda plan, US-Mexico border policies, Australia's Pacific model, and examples from Gulf countries and Canada are examined. The article investigates the ethical and social problems arising from states' simultaneous efforts to prevent undesired migration flows and attract skilled migrants, offering possible solutions through both legal and sociological lenses. This paper examines the human rights and sociological impacts of states' dual migration policies that restrict irregular migration while favoring skilled migrants, proposing possible solutions. Germany's agreements with Turkey and Kenya will serve as case studies, complemented by comparisons with the UK, USA, Australia, and Canada. The study aims to offer a comprehensive perspective on balancing security and ethical responsibility in migration governance.

Keywords: Migration, Readmission, Skilled Migration.

Giriş

Küresel ölçekte göç yönetimi, son yıllarda iki belirgin eksen etrafında şekillenmektedir: (1) İstenmeyen görülen düzensiz göçmen ve sığınmacıların geri kabul anlaşmaları ve benzeri düzenlemelerle iade edilmesi veya üçüncü ülkelere yönlendirilmesi; (2) Ekonomik kalkınma ve demografik ihtiyaçlar doğrultusunda nitelikli iş gücü göçünün teşvik edilerek istenen profildeki göçmenlerin ülkeye çekilmesi. Bir yandan ülkeler, sınırlarına ulaşan sığınmacıları ve düzensiz göçmenleri uzak tutmak veya geldikleri/üçüncü ülkelere geri göndermek için uluslararası anlaşmalar yaparken, diğer yandan sağlık, teknoloji, mühendislik gibi sektörlerde ihtiyaç duyulan kalifiye eleman açığını kapatmak için gelişmekte olan ülkelere beyin göçü çekmeye çalışmaktadır (OECD, 2024). Bu ikili yaklaşım, insan hakları hukuku açısından mülteci koruma ilkeleriyle gerilim yaratmakta ve sosyolojik açıdan göçmenler arasında yeni bir sınıfsal hiyerarşi ortaya çıkarmaktadır.

Aşağıda Almanya'nın göç politikasında geri kabul ve nitelikli iş gücü göçü alanındaki uygulamaları merkezde tutularak, dünya genelinde benzer politikalar incelenecektir. Almanya-Türkiye ve Almanya-Kenya örnekleriyle somutlaşan Alman yaklaşımı, İngiltere'nin Ruanda planı, ABD'nin Meksika sınırındaki uygulamaları, Avustralya'nın Pasifik adalarıyla yaptığı iltica yönlendirme anlaşmaları, Körfez ülkelerinin göçmen iş gücü stratejileri ve Kanada'nın nitelikli göçmen alımı politikaları ile birlikte değerlendirilecektir. Bu örnekler, uluslararası insan hakları ve mülteci hukuku (geri göndermeme ilkesi, toplu sınır dışı yasağı, bireysel değerlendirme yükümlülüğü gibi temel prensipler) ve sosyolojik boyutlar (toplumsal sınıflaşma, ırkçılık, beyin göçü, sömürü, entegrasyon sorunları, toplumsal algı) açısından analiz edilerek, günümüzde göç politikalarının kazandığı yönelimler, ortaya çıkardığı etik ve toplumsal sorunlar ve olası çözüm yolları kapsamlı bir perspektifle ortaya konulacaktır.

Toplumsal açıdan ise nitelikli göçün teşviki ile düzensiz göçün engellenmesi arasındaki ayrım, göçmenler arasında değere dayalı bir hiyerarşi algısı yaratabilir. Bu durum, göçmen kökenli toplulukların uyumu, toplumda yabancı karşıtlığı ve beyin göçü nedeniyle kaynak ülkelerde yaşanan kayıp gibi sosyolojik sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin, gelişmiş ülkeler ihtiyaç duydukları kalifiye elemanları çekmek için kolaylaştırıcı politikalar uygularken, daha az nitelikli göçmenlere karşı sert sınır önlemleri almakta; bu da adalet ve eşitlik tartışmalarını körüklemektedir.

Bu makalenin amacı, devletlerin benimsediği bu ikili göç politikasının doğurduğu insan hakları ihlalleri ve sosyolojik etkilerini inceleyerek olası çözüm önerileri sunmaktır. Çalışma kapsamında öncelikle ilgili literatür taraması yapılarak kuramsal ve ampirik bulgular derlenecek, ardından normatif bir değerlendirme ile mevcut politikaların etik boyutu sorgulanacaktır. Almanya'nın Türkiye ve Kenya ile yaptığı anlaşmalar ayrıntılı bir vaka incelemesi olarak ele alınacak; böylece bir Avrupa Birliği ülkesi olarak Almanya'nın hem komşu bölgesinde (Türkiye örneği) hem de Afrika'da (Kenya örneği) uyguladığı stratejiler mercek altına alınacaktır. Ayrıca Birleşik Krallık, ABD, Avustralya ve Kanada gibi ülkelerin benzer biçimde düzensiz göçü kısıtlayıp yüksek nitelikli göçmenlere kapı aralama politikaları karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Bu sayede, farklı ülkelerin deneyimleri ışığında,

göç yönetiminde güvenlik ile etik sorumluluk arasındaki dengenin nasıl sağlanabileceğine dair kapsamlı bir bakış açısı sunulması hedeflenmektedir.

Kavramsal Çerçeve: Geri Kabul ve Nitelikli İş Gücü Göçü

Geri kabul anlaşmaları, bir ülkenin kendi topraklarından gelen veya transit geçen düzensiz göçmenleri ve sığınmacıları, geldikleri ülkeye iade etmesini öngören ikili ya da çok taraflı mutabakatlardır. Bu anlaşmalar genellikle, göç veren ülkelerin vatandaşlarını veya topraklarından geçmiş üçüncü ülke vatandaşlarını geri almasını taahhüt etmesini içerir. (TBMM, 2016). Örneğin, Avrupa Birliği (AB) ile Türkiye arasında Mart 2016'da imzalanan mutabakat, Türkiye'nin Yunanistan'a ulaşan tüm düzensiz göçmenleri geri kabul etmesini öngörmüş; buna karşılık AB, Türkiye'ye mali yardım, Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestisi perspektifi ve belli sayıda Suriyeli mültecinin AB ülkelerine yasal yollardan yeniden yerleştirilmesi gibi teşvikler sunmuştur (AB Bakanlığı, 2016). Geri kabul mekanizmaları, "dışsallaştırma" (externalization) adı da verilen bir stratejiyle, göç ve iltica sorumluluklarının kaynak ve transit ülkelere kaydırılmasını sağlar. Ancak bu yaklaşım, geri göndermeme ilkesi (non-refoulement) başta olmak üzere uluslararası mülteci hukukunun temel ilkelerini zedeleme riskini beraberinde getirmektedir. Özellikle, sığınmacıların başvurularının bireysel değerlendirilmesi yükümlülüğünün yerini "güvenli üçüncü ülke" varsayımları aldığı anda, topluca geri gönderme yasağı fiilen ihlal edilebilmektedir.

Nitelikli iş gücü göçü politikaları, ülkelerin ekonomik ve demografik ihtiyaçlarına yönelik vasıflı yabancı işgücünü çekmek amacıyla uyguladığı göç programlarıdır. Örneğin Kanada ve Avustralya gibi ülkeler uzun yıllardır puan tabanlı seçme sistemleriyle eğitilmiş ve deneyimli göçmenleri ülkeye kazandırırken, Almanya gibi Avrupa ülkeleri de son dönemde benzer şekilde nitelikli göçmen alımını artırmaya yönelik yasal düzenlemeler yapmaktadır. Bu politikaların arkasında, yaşlanan nüfus, düşük doğum oranları ve belirli sektörlerde vasıflı eleman açığı gibi faktörler bulunmaktadır. Kanada örneğinde, 2023 yılında ülkeye kabul edilen yaklaşık 472 bin yeni göçmenin %58'inin ekonomik (nitelikli) göçmen kategorisinde olması, bu tür programların kapsamını göstermektedir. Nitelikli göçü teşvik eden ülkeler, bir yandan ekonomilerini desteklemeyi ve yenilikçiliği artırmayı hedeflerken, diğer yandan bu durum gelişmekte olan ülkeler açısından beyin göçü olgusunu derinleştirmekte ve küresel eşitsizlikleri gündeme getirmektedir (MPI, 2025). Beyin göçü, vasıflı ve eğitilmiş işgücünün kendi ülkesinden ayrılarak daha gelişmiş ülkelere yerleşmesi sonucunda, kaynak ülkede nitelikli eleman açığı oluşması olarak tanımlanır. Özellikle sağlık ve teknoloji sektörlerinde, Afrika ve Asya ülkelerinden Kuzey Amerika, Avrupa veya Körfez ülkelerine yaşanan yoğun göç, kaynak ülkelerde ciddi uzman eksikliklerine yol açmaktadır.

Bu kavramsal çerçevede, geri kabul anlaşmaları ile nitelikli iş gücü göçü politikalarının çoğu zaman aynı devletlerin göç stratejisinin iki yüzünü oluşturduğu görülür: İstenmeyen göçmen kategorisi (düzensiz, sığınmacı) mümkünse uzak tutulacak veya geri gönderilecek, istenen göçmen kategorisi (vasıflı, eğitilmiş) ise cezbedilecek ve kabul edilecektir. Aşağıda bu alanda başı çeken Almanya'nın politikaları ile diğer ülkelerin benzer uygulamaları ele alınarak, bu ikili stratejinin somut örnekleri ve sonuçları ortaya konulacaktır.

Almanya'nın Göç Stratejisi: Geri Kabul Anlaşmaları ve Nitelikli İş Gücü İhtiyacı

Genel Olarak: Almanya, uzun yıllar kendini bir göç ülkesi olarak tanımlamakta tereddüt etse de günümüzde hem sığınmacı hareketliliğinde hem de nitelikli göçmen çekmede Avrupa'nın merkezinde bulunmaktadır. 2015 yılındaki "Mülteci Krizi" sırasında Almanya bir milyona yakın sığınmacıya kapılarını açarak insani bir tutum sergilemiş, ancak bu gelişme ülke içinde siyasi kutuplaşmayı artırmış ve entegrasyon kapasitesine ilişkin tartışmaları beraberinde getirmiştir (Janning, 2016). Krizin ardından Almanya ve AB, düzensiz göçü kontrol altına almak amacıyla Türkiye ile yakın işbirliğine gitmiş; Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Bildirisi, bu çabanın temelini oluşturmuştur. Almanya'nın girişimi ve liderliğiyle hayata geçen bu anlaşma, Ege Denizi üzerinden gelişen kontrolsüz göç akınını yavaşlatmış ancak aynı zamanda Yunan adalarında sıkışan sığınmacıların kötü koşullarda bekletilmesi ve Türkiye'nin "güvenli ülke" olup olmadığı tartışmaları nedeniyle eleştirilmiştir (İKV, 2016).

Son yıllarda Almanya, düzensiz göçle mücadeleyi sürdürürken bir yandan da hızla yaşlanan nüfusunun yarattığı işgücü açığını kapatmak üzere nitelikli göçmen çekme politikalarına ağırlık vermiştir. Federal hükümet 2020'de yürürlüğe giren Fachkräfteeinwanderungsgesetz (Nitelikli İş Gücü Göçü Yasası) ile AB dışından vasıflı elemanların Almanya'ya gelişini kolaylaştırmış; 2023 ve 2024'te ise bu politikayı pekiştirmek üzere çok sayıda ülkeyle ikili işgücü anlaşmaları imzalamaya başlamıştır. Bu anlaşmalar, ilgili ülkelerden Almanya'ya yasal yollardan nitelikli işgücü getirilmesini hedeflerken, aynı zamanda o ülkelerin vatandaşlarından düzensiz yollarla Almanya'ya gelenlerin de hızlı biçimde geri kabulünü içermektedir. Böylece Almanya, kalkınmakta olan ülkelerle "kazan-kazan" söylemiyle anılan bir göç diplomasisi yürütmektedir: İşgücü açığı bulunan sektörlerine genç ve eğitimli insan kaynağı sağlarken, partner ülkelere de istihdam ve eğitim fırsatları sunmakta; buna karşılık partner ülke, Almanya'nın geri göndermek istediği kendi vatandaşlarını sorunsuz kabul etmeyi taahhüt etmektedir (EC, 2025). Almanya İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre, 2022 sonundan itibaren Hindistan, Gürcistan, Fas, Özbekistan, Kırgızistan, Moldova, Filipinler, Kolombiya, Gana ve Kenya gibi ülkelerle bu tür işbirliği süreçleri başlatılmış; ilk somut anlaşmalar Hindistan (2022) ve Gürcistan'la (2023) imzalanmıştır. 2024 yılı itibarıyla Almanya'nın hedefi, her yıl en az 400.000 nitelikli göçmen çekebilmek ve bu sayede emekliliğe ayrılan nüfusun yarattığı boşluğu doldurabilmektir. Almanya (Eski) Başbakanı Olaf Scholz, ülkenin "önümüzdeki yıllar ve on yıllar boyunca" sürececek işgücü sıkıntısını vurgulayarak, kontrollü nitelikli göçün ekonomik geleceğin garantisi olduğunu belirtmiştir (AA, 2024). Ancak Almanya'nın bu stratejisinin diğer yüzünde, sığınma hakkı arayanların Avrupa'ya erişimini kısıtlamak için sınır kontrollerini artırma ve üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmalarına bel bağlama politikası durmaktadır. Örneğin 2016 AB-Türkiye mutabakatı sonrasında, Almanya hükümeti Türkiye'yi güvenli üçüncü ülke olarak kabul edip Yunanistan'a ulaşan Suriyeli dışındaki milletlerden sığınmacıların (Afgan, Iraklı vb.) Türkiye'ye iadesini desteklemiştir. Yine 2023'de Almanya içinde iltica başvurusu reddedilenlerin ve suç işleyen yabancıların sınır dışı edilmesini hızlandırmaya yönelik yasal düzenlemeler gündeme gelmiştir. Bu denge arayışı, Almanya özelinde "liberal ekonomik göç politikası" ile "katı iltica politikası"nın bir arada yürütülmeye çalışıldığını göstermektedir (AP, 2023).

Almanya-Türkiye: AB Geri Kabul Mutabakatı ve Sığınmacı İşbirliği

Almanya-Türkiye ilişkisi, göç alanında hem tarihi emek göçü deneyimleriyle hem de güncel sığınmacı krizi bağlamındaki işbirliğiyle dikkat çekicidir. 1960'larda başlayan Türk "Gastarbeiter" (misafir işçi) göçü, nitelikli olmasa da Almanya'nın ekonomik kalkınmasında önemli rol oynamış; ancak entegrasyon sorunları ve toplumsal uyum açısından derslerle dolu bir miras bırakmıştır. Günümüzde Almanya, Türkiye kökenli milyonlarca göçmen nüfusa ev sahipliği yaparken, bu topluluk içinde sosyo-ekonomik farklılaşmalar ve ayrımcılık deneyimleri hala tartışılmaktadır. Bu tarihsel arka plan, iki ülke arasında göç alanındaki işbirliğinin önemini artırmış ve 2010'larda patlak veren Suriye iç savaşının tetiklediği sığınmacı akını, Almanya-Türkiye ilişkisini yeni bir çerçevede sınamıştır. 2015'te Avrupa'ya yönelen kitlesel sığınmacı hareketi karşısında, Almanya Başbakanı Angela Merkel liderliğinde AB, Türkiye ile yakın temasa geçerek Mart 2016'da bir AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması ve Göç Mutabakatı tesis edilmiştir. Bu anlaşmaya göre, 18 Mart 2016 tarihi itibarıyla Türkiye üzerinden Yunan adalarına geçen tüm düzensiz göçmenler Türkiye'ye geri gönderilecek; bunun karşılığında her bir Suriyeli geri gönderilen için Türkiye'deki kamplardan bir Suriyeli mülteci AB ülkelerine yasal yolla yerleştirilecekti. Ayrıca AB, Türkiye'ye mülteciler için kullanılmak üzere 3+3 milyar avro mali destek sağlayacak, Türk vatandaşlarına AB vizesiz seyahat konusunda ilerleme kaydedilecek ve durma noktasına gelen AB-Türkiye katılım müzakereleri canlandırılacaktı. Bu mutabakat, Almanya tarafından sığınmacı krizine pratik bir çözüm ve insan kaçakçılığına darbe olarak sunulurken, insan hakları kuruluşları tarafından ise "tehlikeli bir emsal" olarak nitelendirilmişti. Zira mutabakat, AB'nin kendi topraklarına ulaşan insanların iltica başvurularını tekil değerlendirme yapmaksızın, Türkiye'yi "güvenli üçüncü ülke" varsayarak iade etmesine olanak tanıyan bir yaklaşımı teşvik ediyordu. Oysa geri göndermeme ilkesi, her bir sığınmacının durumunun bireysel olarak incelenmesini ve güvenli olmadığı sürece hiçbir yere iade edilmemesini gerektirmektedir. Human Rights Watch bu anlaşmanın, "iltica talep etme hakkının özünü tehlikeye attığını" ve Yunan adalarında insanlık dışı koşullarda yığılmalara yol açtığını vurgulamıştır. Gerçekten de anlaşma sonrası Yunanistan, Türkiye'yi güvenli kabul ederek binlerce başvuruyu hızlıca reddetmiş, ancak fiili iade süreçleri hukuki itirazlar nedeniyle yavaş ilerlemiş; bu süreçte Midilli (Lesbos) adasındaki Moria kampı gibi yerlerde binlerce insan uzun süre kötü barınma koşullarında mahsur kalmıştır (HRW, 2016).

Hukuki açıdan bakıldığında, Türkiye'nin 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama ile uygulaması (sadece Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü tanınması), Türkiye'yi birçok sığınmacı için "güvenli ülke" olmaktan çıkarmaktadır. Nitekim Suriyeliler Türkiye'de ancak geçici koruma statüsü alabilmekte, Iraklı, Afgan gibi uyruklar ise bu korumadan dahi yararlanamamaktadır (RI, 2018). Bu durum, AB-Türkiye mutabakatının uluslararası hukuka uygunluğunu tartışmalı hale getirmiştir. Nitekim Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNHCR) ve çeşitli insan hakları örgütleri, Türkiye'ye iade edilen sığınmacıların oradan kendi ülkelerine zorla gönderilme (zincirleme refoulement) riskine dikkat çekmiştir. Toplu sınır dışı yasağı (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4 No'lu Protokol) da bu süreçte gündeme gelmiş; gelen her sığınmacının durumunun bireysel incelenmesi gerekirken, "geldiği ülke güvenlidir" genellemesiyle topluca geri göndermelerin planlanması eleştirilmiştir (UNHCR, 2016).

Bütün bu eleştirilere rağmen, AB-Türkiye anlaşması hem Almanya hem de diğer AB ülkeleri tarafından, düzensiz göçü kontrol altına alan bir başarı olarak savunulmuştur. Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra Ege Denizi'nden Yunanistan'a geçenlerin sayısı belirgin biçimde azalmış; AB vaat ettiği mali yardımları kısmen de olsa Türkiye'ye aktarmıştır. Ancak anlaşmanın diğer vaatleri (vize serbestisi, yeni yerleştirme programları gibi) tam manasıyla gerçekleşmemiş, bu durum Türkiye tarafında hayal kırıklığı yaratmıştır. Sonuç olarak Almanya-Türkiye örneği, geri kabul anlaşmalarının bir prototipi haline gelmiştir: Bir tarafta göçmen akınını durdurmak isteyen zengin bir ülke veya blok, diğer tarafta bu göçmenlere ev sahipliği yapmayı kabul eden ama karşılığında maddi/politik tavizler bekleyen bir ülke. Bu model, insan hakları hukuku açısından ne kadar sürdürülebilir ve meşru olduğu tartışmalı olsa da sonraki yıllarda İngiltere gibi ülkelerin Ruanda ile benzeri planlar yapmasına esin kaynağı olmuştur.

Almanya-Kenya: Nitelikli işgücü anlaşması ve geri gönderme koşulu

Almanya'nın göç politikasında dikkat çeken yeniliklerden biri, Kenya ile Eylül 2024'te imzaladığı nitelikli iş gücü göçü anlaşmasıdır. Bu anlaşma, Almanya'nın Afrika'da artan nüfusa ve genç işgücüne sahip ülkelerle kontrollü göç ortaklıkları kurma stratejisinin bir parçasıdır (Kaltner, 2024). Kenya Devlet Başkanı William Ruto'nun Berlin ziyareti sırasında imzalanan mutabakat, iki temel unsuru bir araya getirmektedir: (1) Kenya'dan Almanya'ya nitelikli işgücünün (özellikle bilişim teknolojileri gibi alanlarda eğitilmiş gençlerin) yasal yollarla gelmesini kolaylaştırmak; (2) Düzensiz yollarla Almanya'ya gelen Kenyalı göçmenlerin hızlıca Kenya'ya geri gönderilmesini sağlamak. Almanya İçişleri Bakanı Nancy Faeser ile Kenya Başbakan Yardımcısı Musalia Mudavadi'nin imzaladığı anlaşma, Almanya'daki işgücü açığını doldurmak için Kenya'nın genç ve eğitilmiş nüfus potansiyelini harekete geçirmeyi hedeflemektedir. Dönemin Şansölyesi Olaf Scholz, imza töreninde yaptığı açıklamada bu işbirliğinin Almanya'nın kronikleşen nitelikli eleman sıkıntısına çözüm olacağını ve ülkenin "önümüzdeki yıllarda her yıl yüz binlerce nitelikli göçmene ihtiyaç duyduğunu" vurgulamıştır. Nitekim uzmanlar, Almanya gibi bir ekonominin yılda yaklaşık 400 bin nitelikli göçmen alması gerektiğini belirtmektedir (Ekonomim, 2024).

Anlaşmanın ikinci boyutu olan geri kabul tarafı ise, Kenya'nın kendi vatandaşlarını geri almaya kolaylık sağlamasıdır. Bu kapsamda Kenya, kimlik tespiti için biyometrik veri paylaşımına onay vermiş, süresi dolmuş Kenyalı pasaport ve kimlik belgelerini geçerli seyahat belgesi olarak kabul etmeyi taahhüt etmiştir. Böylece Almanya'da bulunan ve kalma hakkı olmayan az sayıdaki Kenyalının ülkelerine dönüşü hızlandırılabilir. Almanya-Kenya anlaşması, insan hakları hukuku açısından bakıldığında, iltica veya sığınmacı geri gönderme gibi hassas bir meselede büyük bir risk barındırmamaktadır. Zira Almanya'ya düzensiz gelen Kenyalıların kendi anavatanlarına iadesi, geri göndermeme ilkesi ihlaline yol açmaz; Kenya, Kenyalı vatandaşlar için güvenli sayılan kendi ülkeleridir. Bu nedenle uluslararası hukuk bağlamında tartışmalı olan, sığınmacıların üçüncü ülkelere gönderilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Veriler, Kenya'dan Almanya'ya düzensiz göçün oldukça sınırlı olduğunu (2024'ün ilk 8 ayında sadece 225 Kenyalı iltica başvurusu yapmıştır) göstermektedir. Dolayısıyla

anlaşmanın geri gönderme boyutunun pratik etkisi semboliktir. Esas amaç, Kenya kaynaklı nitelikli insan gücünü Almanya'ya çekmektir. Scholz özellikle Kenya'nın güçlü olduğu bilişim teknolojileri (IT) sektöründeki uzmanlara atıf yaparak, bu alandaki genç yeteneklerin Almanya'ya gelmesinin bir kazan-kazan fırsatı olduğunu belirtmiştir. Kenya Cumhurbaşkanı Ruto da ülkesinin genç ve dinamik nüfusunu vurgulayarak, anlaşmanın Kenya'nın "büyük insan potansiyelini" değerlendireceğini ve "beyin göçü konusunda endişe duymadıklarını" ifade etmiştir. Ruto ayrıca Alman şirketlerini Kenya'da yatırım yapmaya ve Kenyalıları yerinde istihdam etmeye davet ederek, işbirliğinin çift yönlü olacağını vurgulamıştır (KDS, 2024). Kenya yönetimi beyin göçü endişesi taşımadığını belirtse de halihazırda Kenya'da özellikle sağlık sektöründe ciddi bir uzman göçü yaşanmaktadır. Örneğin Kenya Sağlık Bakanlığı verilerine göre her yıl 4.000'e yakın doktor ve hemşire daha iyi ücret ve çalışma koşulları için yurtdışına göç etmektedir. Bir 2023 raporunda, sağlık çalışanlarının %64'ünün fırsat bulsa ülkeyi terk etmek istediği saptanmıştır (TGH, 2023). Bu gerçekler, Kenya gibi ülkelerde nitelikli işgücü göçünün çift taraflı bir kılıç olabileceğini göstermektedir: Göç eden bireyler ve hedef ülke kazançlı çıkarken, kaynak ülke kritik alanlarda yetişmiş insan gücünü kaybetme riskiyle karşı karşıya kalır. Almanya-Kenya anlaşması özelinde, bilişim gibi alanlarda işsiz veya yeterince fırsat bulamamış gençler Almanya'ya giderek bireysel kazanç sağlayacak ve Almanya'nın işgücü ihtiyacını giderecektir. Kenya ise kısa vadede işsizliğini bir nebze rahatlatıp belki döviz girdisi (havale) kazanacak olsa da uzun vadede kendi kalkınması için ihtiyaç duyduğu yetenekli genç nüfusunun bir kısmını kaybedebilir. Bu nedenle Ruto her ne kadar "beyin göçü endişemiz yok" dese de uzmanlar hükümetlerin bu tür anlaşmalar yaparken göçmen gönderen sektörlerde dengeyi gözetmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Almanya-Kenya örneği ayrıca, göçmenlerin sınıfsal ve niteliksel olarak kategorilere ayrıldığı küresel eğilimin somut bir yansımasıdır. Almanya, Kenya ile anlaşarak nitelikli ve genç işgücünü seçip alma hakkını kazanırken, vasıfsız veya iltica amacıyla gelecek Kenyalılara kapısını kapatmış olmaktadır. Bu, "arzu edilen göçmen" ile "arzu edilmeyen göçmen" ayrımının resmi politika düzeyinde kurumsallaşmasına işaret eder. Sonraki başlıkta ele alınacak İngiltere-Ruanda planı ve benzeri uygulamalar da bu ayrımın farklı boyutlarını ortaya koyacaktır.

İngiltere-Ruanda Planı: Sığınmacıların Üçüncü Ülkeye Yönlendirilmesi

Avrupa'daki en tartışmalı dışsallaştırma politikalarından biri, Birleşik Krallık hükümetinin 2022 yılında duyurduğu Ruanda planıdır. Bu plan, İngiltere'ye düzensiz yollardan (örneğin Manş Denizi'ni küçük botlarla geçerek) ulaşan sığınmacıların iltica başvurularının İngiltere'de incelenmemesi; bunun yerine bu kişilerin on binlerce kilometre uzaktaki Ruanda'ya gönderilerek orada iltica işlemlerinin yapılması ve mülteci statüsü kazanmaları halinde Ruanda'da kalmalarını öngörmektedir (UKHO, 2022). Nisan 2022'de İngiltere ve Ruanda hükümetleri arasında imzalanan Mutabakat Zaptı ile duyurulan plan, ilk günden itibaren hem hukuki hem de ahlaki açılardan yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. İngiliz hükümeti, bu adımın caydırıcılık amacı güttüğünü, insan kaçakçılarının yönettiği tehlikeli bot yolculuklarını durdurmak için sığınmacılara "Birleşik Krallık'a gelseniz bile burada kalamayacaksınız" mesajı vermeyi hedeflediğini savunmuştur. Nitekim 2022 ve 2023 yıllarında İngiliz makamları, Ruanda'ya

gönderilmesi planlanan bazı sığınmacıları seçmiş, ancak ilk uçuşlar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin tedbir kararlarıyla durdurulmuştur (LoC, 2022).

İnsan hakları hukuku perspektifinden bakıldığında, Ruanda planının ciddi sorunlar barındırdığı açıktır. Her şeyden önce, geri göndermeme ilkesi gereği İngiltere'nin koruma arayan kişileri güvenli olmayan bir ülkeye gönderme yasağı vardır. Ruanda'nın güvenli bir sığınma ülkesi olup olmadığı meselesi, planın yargıya taşınmasında kritik rol oynamıştır. Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Supreme Court), Kasım 2023'te verdiği tarihi kararda Ruanda planını oybirliğiyle hukuka aykırı bulmuş ve Ruanda'nın bu amaçla “güvenli üçüncü ülke” sayılamayacağına hükmetmiştir. Mahkeme, Ruanda'ya gönderilen sığınmacıların oradan kendi ülkelerine geri yollanma riski bulunduğu, Ruanda'nın iltica sistemindeki yapısal sorunlar nedeniyle mültecilerin refoulement (geri itilme) tehlikesiyle karşı karşıya kalacağına dair güçlü kanıtlar olduğuna dikkat çekmiştir (HRW, 2023). Nitekim Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) mahkemeye sunduğu raporda, Ruanda'da sığınmacılar için bağımsız bir hukuki inceleme mekanizması bulunmadığını, özellikle Afganistan, Suriye, Yemen gibi ülkelerden gelenlerin neredeyse %100 oranında reddedildiğini ve geçmişte Ruanda'nın sığınmacıları gizlice ülkelerine geri gönderdiğine dair en az 100 vaka tespit edildiğini bildirmiştir. Tüm bu bulgular, İngiltere'nin planının hem uluslararası mülteci hukukunu (1951 Cenevre Sözleşmesi, İşkenceye Karşı Sözleşme gibi) hem de iç hukukunu ihlal edeceğini göstermiştir. Yüksek Mahkeme kararı sonrasında İngiliz hükümeti planı uygulayabilmek için hukuku değiştirme ve Ruanda'nın güvenli olduğunu kanunen “tescilleme” yoluna gideceğini belirtse de bu durum uluslararası yükümlülüklerden kaçınma girişimi olarak değerlendirilmektedir.

Sosyolojik ve politik açıdan, Ruanda planı Britanya kamuoyunda ve uluslararası arenada keskin görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Planın destekçileri (özellikle göç karşıtı siyasi gruplar), ülkeye kaçak yollarla girenlerin pahalı otel konaklamalarında bekletilmesini önleyeceğini, devletin bakmak zorunda olduğu sığınmacı sayısını azaltacağını ve yasa dışı göçmenlere güçlü bir mesaj vereceğini iddia etmektedir. Buna karşılık eleştiriler, planı “yeni bir insansızlaştırma ve sömürgeleştirme biçimi” olarak tanımlamaktadır. Özellikle Ruanda'nın seçilmiş olması, tarihsel olarak güçlü ve zengin bir ülkenin, sığınmacıları Afrika'daki daha fakir bir ülkeye taşıma yaklaşımı nedeniyle, ahlaki bir sorun olarak görülmektedir. Bazı yorumcular, bunun bir tür “müşterek yerinden etme” olduğunu, varlıklı ülkelerin kendi sorumluluklarını finansal güçleriyle başka yerlere devrettiğini vurgulamıştır (Savanta, 2022). Irkçılık tartışmaları da bu bağlamda önem kazanmaktadır: Ruanda planı kapsamında gönderilmek istenen sığınmacıların çoğu Orta Doğu ve Afrika kökenliydi ve dolayısıyla planın altında yatan motivasyonun “beyaz olmayan göçmenleri uzak tutma” arzusu olabileceği eleştirileri yapılmıştır. İngiltere'de anketler, kamuoyunun bir kesiminin sert önlemleri desteklediğini, diğer kesiminin ise ülkenin mülteci koruma geleneğine ters düştüğü için utanç duyduğunu göstermektedir. Toplumsal algı, hükümetin medya kampanyalarıyla da şekillenmektedir: Kanal geçişlerini durdurma söylemi (“Stop the Boats”) ile Ruanda'ya gönderme tehdidi, sığınmacıların “hak etmeyen ekonomik göçmenler” olarak damgalanmasıyla el ele gitmektedir (Verfassungsblog, 2022). Bu durum,

toplumsal kutuplaşmayı artırdığı gibi, ülkedeki etnik azınlıklara yönelik genel önyargıları da pekiştirebilir. Son olarak, Ruanda planı fiilen uygulanamadan yargı engeline takılmış olsa da Avrupa’da Danimarka gibi bazı ülkelerin benzer üçüncü ülke planlarını tartışmaya açması bakımından emsal teşkil etme potansiyeli taşımış, fakat Yüksek Mahkeme kararı bu yöndeki teşebbüsleri de frenlemiştir.

ABD-Meksika Sınır Politikaları: Dışsallaştırma ve Geri İtme

Amerika Birleşik Devletleri, güney sınırında karşı karşıya olduğu yoğun düzensiz göç hareketine karşı son yıllarda sert ve yenilikçi politikalar uygulamış; bir anlamda Avrupa’nın denizaşırı bir karşılığı olarak sınırın ötesinde tutma stratejisine yönelmiştir. ABD-Meksika sınır politikaları, özellikle Orta Amerika ülkelerinden (Honduras, Guatemala, El Salvador gibi) kaçan on binlerce kişinin ABD’ye sığınma talebiyle gelmeye çalışması sonucu gündemin üst sıralarına yerleşmiştir. Bu bağlamda ABD’nin izlediği iki ana politika dikkat çekmektedir: (1) “Meksika’da Kal” programı olarak bilinen Mülteci Koruma Protokolleri (MPP) (AA, 2021); (2) COVID-19 pandemisi döneminde başlatılıp 2023’e dek uygulanan Title 42 hızlı sınır dışı politikası (ET, 2022).

Mülteci Koruma Protokolleri (MPP), 2019 yılında Trump yönetimi tarafından yürürlüğe konmuş ve ABD’ye güney sınırından ulaşan sığınmacıların (özellikle Orta Amerikalı aileler ve bireyler) iltica mahkemesi duruşmalarını beklemek üzere Meksika’ya geri gönderilmelerini öngörmüştür. Bu program çerçevesinde on binlerce sığınmacı, aylarca Meksika’nın kuzeyindeki sınır kentlerinde derme çatma kamplarda veya güvensiz koşullarda yaşamak zorunda kalmış; kartellerin ve çetelerin hedefi olmuş; avukatlara ve adil yargı sürecine erişimde büyük engellerle karşılaşmıştır. İnsan hakları örgütleri, MPP uygulaması sırasında sığınmacıların Meksika’da en az 1.500’den fazla saldırı, tecavüz, adam kaçırma gibi vakaya maruz kaldığını belgeleyerek, ABD’yi fiilen bu insan hakları ihlallerine zemin hazırlamakla suçlamıştır (HRF, 2019). MPP politikası hukuken de eleştirilmiştir; zira ABD iltica kanunlarına göre bir kişi sınırdan koruma talep ettiğinde, “güvenli üçüncü ülke” anlaşması olmadıkça, talebi ABD topraklarında değerlendirilmelidir. Oysa Meksika ile ABD arasında resmi bir güvenli üçüncü ülke anlaşması yokken, sığınmacıların Meksika’ya gönderilmesi tartışmalı bir adım olmuştur. Biden yönetimi 2021’de MPP’yi kaldırsa da Texas gibi bazı eyaletlerin açtığı davalar ve mahkeme kararlarıyla program bir süre daha uygulanmış, nihayet 2022’de tamamen sonlandırılmıştır (AMC, 2025).

Title 42 politikası ise, Mart 2020’de COVID-19 salgını bahane edilerek başlatılan ve normal koşullarda yasal hakkı olan sığınmacıların dahi sınırdan geri çevrilmesini mümkün kılan istisnai bir uygulamadır. 1893 tarihli Halk Sağlığı Yasası’nın 42. bölümünden adını alan bu politika, Trump yönetiminin göç danışmanı Stephen Miller tarafından gündeme getirilmiş ve Amerikan Hastalık Kontrol Merkezi’ne (CDC) salgın gerekçesiyle sınırdan geçenlerin topluca geri çevrilmesini öngören bir karar aldırılmıştır (AO, 2022). Title 42 emri, ABD sınır muhafızlarına yakaladıkları göçmenleri ve sığınmacıları derhal Meksika’ya veya geldikleri ülkeye “hiçbir iltica işlemi başlatmadan” iade etme yetkisi vermiştir. Sonuç olarak milyonlarca kişi, ABD’ye sığınma talebi bile sunamadan sınır dışı edilmiştir.

İnsan Hakları İzleme Örgütü bu politikayı “hukuka aykırı ve maruz kalanların insan haklarını ihlal edici” olarak nitelendirmiştir (HRW, 2021). Zira hem ABD yasaları hem de mülteci sözleşmesi, sınırda dahi olsalar mülteci statüsü talep eden kişilere en azından temel bir değerlendirme yapılmasını zorunlu kılar. Title 42 ise bu süreci tamamen devre dışı bırakarak, geri göndermeme ilkesini açıkça ihlal etmiştir. Nitekim ABD’li yargıçlar da Title 42’nin kaldırılması yönünde kararlar vermiş; ancak nihai olarak Mayıs 2023’te Biden yönetimi salgının sona erdiğini ilan ederek bu uygulamayı yürürlükten kaldırmıştır (Sullivan, 2022).

ABD’nin Meksika ile işbirliği yalnızca bu iki uygulamayla sınırlı kalmamıştır. Trump yönetimi 2019’da Meksika hükûmetine sert ekonomik yaptırımlar tehditleriyle, “Göçmen Koruma Anlaşması” adı altında Meksika’nın kendi güney sınırında önlem almasını dayatmıştır (Palmer ve ark., 2019). Meksika, ABD baskısıyla binlerce Ulusal Muhafız personelini Guatemala sınırına konuşlandırarak kuzeye doğru ilerleyen göçmen kabilelerini durdurmaya çalışmıştır. Ayrıca Trump yönetimi Guatemala, Honduras ve El Salvador ile de “Güvenli Üçüncü Ülke” benzeri anlaşmalar imzalamış; bu anlaşmalara göre Orta Amerikalı sığınmacıların ABD yerine bölgedeki ilk güvenli ülkede (fiiliyatta bu ülkelerin güvenli olmadığı çok açıktı) iltica etmeleri öngörülmüştür. Ancak bu anlaşmalar çok az sayıda kişiye uygulanabilmiş ve Biden yönetimi tarafından 2021’de feshedilmiştir (Ruwitch, 2021).

İnsan hakları hukuku açısından, ABD’nin sınır dışı ve geri itme politikalarının eleştirisi birkaç başlıkta toplanabilir: (i) Bireysel değerlendirme hakkının ihlali: Title 42 ve MPP gibi uygulamalar, sığınmacıların bireysel hikayelerinin dinlenmesini, zulüm görme risklerinin değerlendirilmesini engellemiştir. Bu ise hem 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne hem de ABD’nin kendi Mülteci Yasası’na aykırıdır. (ii) Refoulement (geri gönderme) riski: Meksika’ya gönderilen ya da oradan Honduras, Guatemala gibi yerlere sınır dışı edilen kişiler, geldikleri ülkelerde hayati tehlikeyle karşı karşıya kalmışlardır. Örneğin ABD, Title 42 kapsamında Haitili sığınmacıları toplu halde Haiti’ye geri uçurmuş, ancak Haiti’de şiddet ve istikrarsızlık nedeniyle bu kişilerin can güvenliği tehlikeye atılmıştır. (iii) Toplu sınır dışı yasağı: Title 42, toplu ve hızlı sınır dışı anlamına geldiği için ve çoğunlukla herhangi bir resmi tebligat veya hukuki süreç işletilmediği için, toplu sınır dışı yasağının ruhuna aykırı bir durum oluşturmuştur. (iv) Kötü muamele ve aile ayrılıkları: Sınırdaki yaşanan sert uygulamalar sırasında, özellikle 2018’de uygulanan “sıfır tolerans” politikası ile yüzlerce çocuğun ailelerinden zorla ayrılması uluslararası çapta infiale yol açmış, bu uygulama ABD hükûmetince sonradan insanlık dışı bir uygulama olarak kabul edilmiştir.

Sosyolojik boyutta, ABD’nin güney sınır politikaları göçmenler ve toplum üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Göçü caydırmaya yönelik sert önlemler, Orta Amerikalı ve Meksikalı göçmenlerin “günah keçisi” haline getirilmesine katkı sağlamıştır. Kamu söyleminde yasa dışı sınır geçişi yapanlar sıklıkla “suçlu, çete üyesi, istilacı” gibi ırkçı imalarla anılmış, bu da ABD’de Latin Amerika kökenli topluluklara yönelik önyargıları körüklemiştir (Flores, 2021). Sınırdaki insani kriz görüntüleri (örneğin Teksas’ta köprü altında toplanan Haitili göçmenler veya Rio Grande’yi geçerken boğulan aileler) toplum vicdanında bölünmelere yol açmıştır. Bir kesim bu görüntüler karşısında daha

insani politikalar talep ederken, diğer kesim sınırların tamamen “mühürlenmesini” istemiştir (Hernandez ve ark. 2024). ABD toplumu geleneksel olarak yasal göçmenliğe (özellikle nitelikli iş gücü göçüne) daha sıcak bakarken, düzensiz göçe tepkili olagelmıştır. Bu ikili bakış, Amerikalı siyasetçilerin de diline yansır: Bir yandan “Yetenekli beyinleri ülkemize çekelim” derken, öte yandan “yanlış yollardan gelenleri geri itecek duvarlar örelim” mesajları verilir. Bu durum, göçmenlerin sınıfsal açıdan ayrıştırıldığı algısını güçlendirmektedir (PRC, 2024). Nitekim ABD, yüksek vasıflı göçmenler için Green Card piyangosu, H-1B vizesi gibi yollarla cazip fırsatlar sunarken; tarım, inşaat, hizmet sektöründe emeğe ihtiyaç duyduğunda ise Latin Amerika’dan gelen kayıt dışı işgücüne büyük ölçüde bel bağlamakta ama resmi söylemde bu kesimi yasa dışı ilan etmektedir (NAE, 2019). Sonuçta, ABD-Meksika sınır politikaları, bir tarafta Meksika’da veya kendi ülkelerinde mahsur kalan on binlerce umutsuz sığınmacı, diğer tarafta içeride kutuplaşmış bir kamuoyu bırakan, insan hakları açısından sorunlu ve toplumsal olarak yaralayıcı bir tablo sergilemektedir.

Avustralya ve Pasifik Çözümü: İlticanın Açık Denizlere Taşınması

Göçmenleri topraklarından uzak tutma stratejisinin en katı ve uzun soluklu uygulamalarından biri, Avustralya’nın “Pasifik Çözümü” olarak adlandırılan politikasıdır. Coğrafi izolasyonu ve okyanuslarla çevrili olması nedeniyle tek başına kıta devlet niteliği taşıyan Avustralya, özellikle 1990’ların sonundan itibaren tekneyle ülkeye ulaşmaya çalışan sığınmacıları engellemek için offshore (deniz aşırı) iltica işlemleri sistemini devreye sokmuştur. Bu politikanın temelinde, Avustralya’ya tekneyle gelen hiç kimsenin –mülteci olarak tanınsa bile– Avustralya’ya yerleştirilmeyeceği kuralı yatmaktadır. Bunun yerine sığınmacılar, iltica başvurularını işlemek üzere üçüncü ülkelere gönderilmiş; başvuruları kabul edilirse de ya bulundukları üçüncü ülkede kalmaları ya da başka bir yerleşik ülkeye (örneğin ABD, Kanada gibi) yeniden yerleştirilmeleri öngörülmüştür (NIJC, 2021).

İlk olarak 2001’de (Tampa gemisi krizi sonrasında) uygulanan Pasifik Çözümü, 2008’de bir süreliğine kaldırılmışsa da 2012-2013’te yeniden ve daha sert şekilde yürürlüğe konmuştur. Avustralya, küçük Pasifik ada ülkeleri olan Nauru ve Papua Yeni Gine (PNG) ile yaptığı anlaşmalarla, tekne sığınmacılarını buralarda kurulan gözaltı ve işlem merkezlerinde tutmaya başlamıştır. Manus Adası (PNG) ve Nauru’daki bu kamplar, bir nevi Avustralya adına çalışan offshore sığınmacı depoları haline gelmiştir. Avustralya hükümeti bu politikasını, “insan kaçakçılarının iş modelini bozmak” ve tehlikeli deniz yolculuklarında can kayıplarını önlemek şeklinde gerekçelendirmiştir. Gerçekten de 2013’ten sonra Avustralya karasularına ulaşan tekne sayısı dramatik biçimde düşmüştür. Ancak bunun bedeli, yüzlerce insanın yıllarca bu adalarda belirsizlik içinde, zor koşullar altında tutulması olmuştur (NIJC, 2021).

İnsan hakları boyutuyla, Avustralya’nın offshore işleme rejimi çok sert eleştirilere hedef olmuştur. Birleşmiş Milletler ve uluslararası insan hakları örgütleri, Nauru ve Manus kamplarındaki koşulları “işkence ve zulüm seviyesinde” olarak tanımlamıştır. Kalabalık koğuşlar, intihar ve kendine zarar vakalarının yaygınlığı, yeterli sağlık

hizmetine erişememe, çocukların psikolojik travmaları, cinsel şiddet iddiaları raporlanmıştır. 2016'da Papua Yeni Gine (PNG) Yüksek Mahkemesi, Manus Adası'ndaki sığınmacı gözetli merkezinin anayasaya aykırı olduğuna hükmetmiş ve kapatılmasını talep etmiştir. Avustralya hükümeti, yüksek mahkeme kararına uyarak Manus'u kapatsa da sığınmacıların çoğunu Nauru'ya veya ABD'ye yapılan özel bir anlaşma kapsamında Amerika'ya göndermiştir. (Alnt, 2016)

Uluslararası hukuk açısından en temel sorun, Avustralya'nın bu sistemiyle mülteci koruma yükümlülüklerini "taşeronlaştırması" olmuştur. İltica başvurularının değerlendirilmesi sorumluluğunu fiilen Nauru ve PNG'ye devreden Avustralya, böylece kendi sorumluluğundan kaçtığını düşünmüştür. Ancak BM İnsan Hakları Komitesi, 2022 yılında Avustralya'yı offshore merkezlerde tutulan sığınmacıların maruz kaldığı keyfi alıkoyma ve kötü muameleden dolayı sorumlu tutmuş; "offshore kamplar, taraf devlet (Avustralya) için insan haklarından muaf alanlar değildir" diyerek Avustralya'nın uluslararası hukuku ihlal ettiğini belirtmiştir (UNHCR, 2025). Özellikle geri göndermeme ilkesi yönünden bakıldığında, Avustralya doğrudan sığınmacıları menşe ülkelere zorla geri göndermemiş olsa da Nauru/PNG gibi ülkelerde korumasız bırakarak dolaylı refoulement riskine yol açmıştır. Ayrıca Avustralya deniz kuvvetlerinin açık denizde yakaladığı tekneleri Endonezya sularına geri itmesi veya sığınmacıları cankurtaran sallarına bindirip geldikleri yöne geri itmesi gibi uygulamalar da raporlanmış; bunlar açık bir şekilde toplu geri çevirme eylemleri olarak kınanmıştır.

Avustralya'nın bu politikası, birçok gözlemci tarafından "kriminal caydırıcılık" olarak adlandırılmıştır: Bu yöntemde, "belirli bir gruba öylesine acı verici muamelelerde bulunulmalıdır ki, başkaları aynı yolu denemeye cesaret edemesin" esası geçerlidir. The Guardian gazetesinin sızdırdığı "Nauru Files" (Nauru Belgeleri), küçük çocukların dahi kendini öldürme girişiminde bulunduğunu, gardiyanların taciz ve kötü muamele vakalarını ayrıntılı biçimde ortaya koymuştur. Bütün bunlar, Avustralya gibi demokratik bir ülkenin uluslararası hukuku nasıl zorladığının sembolü haline gelmiştir (Farrell ve ark. 2016).

Sosyolojik açıdan, Avustralya'nın sert göç politikaları ülke içinde zaman zaman destek bulmuş, zaman zaman tepki çekmiştir. 2001'de başlayan ilk Pasifik Çözümü dönemi, 11 Eylül saldırılarıyla aynı zamana denk geldiği için, kamuoyunda bir "güvenlik" algısıyla desteklenmişti. Politikacıların tekneyle gelen sığınmacıları "illegal" ve "potansiyel tehlike" olarak etiketlemesi, özellikle Orta Doğulu ve Güney Asyalı mültecileri ötekileştiren bir siyasi dil yaratmıştır (HRW, 2002). Bu durum, Avustralya toplumunda Asya-Pasifik göçmenlerine yönelik daha genel bir ırkçılık tarihine de yaslanır (örneğin "Beyaz Avustralya Politikası" geçmişi) (NmoA, n.d.). Bununla birlikte, yıllar içinde offshore kamplardan gelen haberler Avustralya kamu vicdanını da sarsmış; kiliseler, sivil toplum ve bazı muhalefet partileri bu uygulamanın son bulması için kampanyalar yürütmüştür. "Nauru'daki Çocukları Serbest Bırakın" (#BringThemHere) kampanyası sonucu hükümet 2018'de kamplardaki tüm çocukları ülkede veya başka yerlere tahliye etmek zorunda kalmıştır (ASRC, n.d.).

Avustralya örneği, küresel olarak zengin ülkelerin göçmenleri adeta sınıfsal bir ayrışmaya tabi tuttuğu argümanını destekler niteliktedir. Avustralya, bir yandan dünyanın en kapsamlı nitelikli göç programlarından birini işletip her yıl on binlerce vasıflı göçmeni ve yatırımcıyı ülkeye çekerken, diğer yandan savaştan veya zulümden kaçan ve varını yoğunu riske atıp tekneyle gelen insanlara sıfır hoşgörü göstermiştir. Bu ikili standart, istenen ve istenmeyen göçmen ayrımının en uç örneklerinden birini teşkil eder. Son dönemde Avrupa’da tartışılan Ruanda gibi planların da esin kaynağı Avustralya modeli olmuştur. Nitekim PRIO adlı araştırma enstitüsünün analizine göre, Avustralya modeli, mülteci hukukunun en temel ilkesi olan geri göndermeme ilkesinin ihlali pahasına sığınmacıları uzak tutmayı başardığı için bazı AB ülkelerince örnek alınmak istenmiş; ancak bu yaklaşım küresel sığınmacı koruma rejimini zayıflatan bir eğilimin habercisidir (Akal, 2022).

Körfez Ülkeleri: Göçmen İş Gücü Stratejileri ve Kafala Sistemi

Orta Doğu’daki Körfez monarşileri (özellikle Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Bahreyn ve Umman), göç ve işgücü politikaları açısından benzersiz bir model sunmaktadır. Bu ülkeler muazzam petrol ve gaz zenginlikleri sayesinde hızlı bir ekonomik büyüme yaşarken, kendi nüfusları az ve işgücü ihtiyaçları çok fazladır. Bu nedenle on yıllardır milyonlarca yabancı işçiyi bünyelerinde barındırmakta ve ekonomilerinin belkemiğini bu göçmen işgücü oluşturmaktadır. Örneğin Birleşik Arap Emirlikleri’nde toplam nüfusun yaklaşık %90’ı yabancılardan oluşur; Katar’da bu oran %85 civarındadır. Ancak Körfez ülkelerinin göçmen işçi rejimi, *geçici* ve *ayrık* bir yapıdadır: Göçmenler bu ülkelere genellikle aileleri olmaksızın gelir, belirli süreli iş sözleşmeleriyle çalışır ve sonra ülkelere geri dönerler. Vatandaşlık edinme veya kalıcı yerleşme hakları neredeyse hiç yoktur (Vora ve Koch, 2015).

Bu sistemin yasal çerçevesini, Kafala (kefalet) sistemi adı verilen uygulama oluşturur. Kafala sistemi, bir göçmen işçinin o ülkedeki bir yerel sponsor (kafeel) tarafından gözetim ve kefalet altına alınmasını şart koşar. İşçi, ülkeye girişinden itibaren bu sponsora (genellikle işvereni olur) bağlıdır; iş veya işveren değiştirmesi, ülkeyi terk etmesi ancak sponsorun izniyle mümkündür. Uygulamada bu, işverenlerin göçmen işçiler üzerinde neredeyse tam bir kontrol sağlaması anlamına gelir. Göçmen işçilerin pasaportlarına el konulması, özgürce konut değiştirememesi, sendikalaşma haklarının olmaması gibi sonuçlar doğurur. *Council on Foreign Relations* tarafından hazırlanan bir raporda, kafala sisteminin düzenleme ve koruma eksikliği nedeniyle “*düşük ücretler, kötü çalışma koşulları ve işçilerin istismarı*” ile sonuçlandığı; sistemde ırksal ve cinsel ayrımcılığın da yaygın olduğu belirtilmektedir (CFR, 2021). Gerçekten de Güney Asya’dan (Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Nepal) ve Afrika’dan (Etiyopya, Kenya, Uganda vs.) gelen işçiler, çoğu zaman kendi ülkelerindeki fırsat yokluğu ve ailelerine para gönderme zorunluluğu nedeniyle, Körfez’de ağır şartları kabul etmektedir. İşverenlerin elindeki güç, kimi zaman modern kölelik benzeri durumlara yol açmaktadır. Özellikle ev içi hizmetlerde çalışan kadınlar ve inşaat işçileri, uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, bazen de dayak veya cinsel istismar gibi vakalarla gündeme gelmiştir (ILO, 2015).

Körfez ülkelerinin bu göçmen işgücü stratejisi, insan hakları hukuku bakımından ele alındığında genellikle *işçi hakları ve temel insan hakları ihlalleri* merceğinden incelenmeyi gerekli kılar. Örneğin Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Katar'ı 2022 Dünya Kupası öncesinde işçi haklarını ihlal ettiği (özellikle sıcaklık altında korumasız çalışma, pasaportlara el koyma, ücretlerin aylarca ödenmemesi vb.) gerekçesiyle yoğun baskı altına almış; bunun sonucu olarak Katar bazı reformlar yapmıştır. 2020'de Katar, kafala sisteminde işveren izni olmadan iş değiştirebilme ve sektöre göre asgari ücret uygulaması gibi yenilikleri duyurmuştur (ILO, 2020). BAE de benzer şekilde yüksek vasıflı yabancılar için *"altın vize"* gibi uzun dönemli oturma imkânı tanıyan uygulamalar getirerek, klasik kafala sistemini bir miktar esnetmiştir. Ancak sahada, özellikle vasıfsız işçiler için sömürü düzeni büyük ölçüde sürmektedir (MR, Mart 2022). İnsan hakları örgütleri, Körfez'deki göçmen işçilerin maruz kaldığı durumu *"insanlık dışı çalışma ve barınma koşulları, hukuki korunaksızlık, ayrımcılık"* başlıkları altında eleştirmektedir. Bu ülkeler, 1990 tarihli *Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Sözleşmesi* gibi temel uluslararası enstrümanlara taraf değildir. Dolayısıyla hesap verebilirlik mekanizmaları zayıftır (ILO, 2017).

Sosyolojik açıdan, Körfez'de toplumsal sınıflaşma ve ırk temelli hiyerarşi olgusunu net biçimde görmek mümkündür. Bu ülkelerde vatandaşlar, devletin petrol gelirleri sayesinde geniş refah imkanlarına (ücretsiz eğitim, sağlık, kamu istihdamı, sübvansiyonlar vb.) sahip küçük bir elit kesim oluşturur. Yabancı işgücü ise hem sayıca vatandaşlardan katbekat fazladır hem de toplumda *geçici alt sınıf* konumundadır. Göçmenler genellikle iş güvencesi olmayan, siyasal haklardan yoksun, yerel toplumla etkileşimi sınırlı bir yaşam sürerler (MR, Mayıs 2022). *Entegrasyon sorunları* buralarda bilerek tasarlanmış bir ayrılık olarak karşımıza çıkar: Göçmenlerin yerel halka karışması, kalıcı olması istenmez, bu yüzden dil öğrenme, kültürel alışveriş gibi entegrasyon süreçleri de teşvik edilmez. Bu durum, şehirlerin fiziksel mekanlarında da yansıma bulur; örneğin Körfez şehirlerinde lüks semtlerle işçi kampları keskin şekilde ayrılmıştır (MR, Mart 2021).

İrkçilik meselesi de Körfez'de kendine özgü bir biçimde tezahür eder. İşçi göçmenlerin büyük çoğunluğu Güney Asyalı veya Afrikalı olduğundan, bu gruplara yönelik toplumsal önyargılar yaygındır. Örneğin Arap Yarımadası'nda daha koyu tenli, fakir ülkelerden gelen kişilere karşı *"aşağılayıcı"* tavırlar olağan sayılabilmektedir. Kafala sistemi altında yaşanan istismarların da bu ırksal hiyerarşi zemininde göz ardı edilmesi kolaylaşır (MR, Şubat 2022). Öte yandan, Körfez ülkeleri son yıllarda teknoloji, finans, yükseköğrenim gibi alanlarda yetenekli yabancıları çekmeye de çalışmaktadır. Bu amaçla Batı ülkelerinden veya Hindistan gibi yerlerden nitelikli profesyoneller getirilmekte, onlara daha ayrıcalıklı şartlar sunulmaktadır (yüksek maaş, iyi konut, bazı durumlarda uzun dönem oturma izni gibi) (MR, Ocak 2023). Bu da aslında *göçmenler arasında da bir tabakalaşma* yaratarak, beyaz yakalı expat kesimi ile mavi yakalı işçi kesimi arasındaki uçurumu derinleştirmektedir. Örneğin Dubai'de bir yanda uluslararası şirketlerde çalışan, lüks sitelerde yaşayan beyaz yakalı göçmenler, diğer yanda sıcak altında yol yapan, servis işlerinde çalışan işçiler tamamen farklı dünyalar içinde var olmaktadır.

Körfez modeli, *kalıcı göçmen yerleşiminin olmadığı, demografik yapının devamlı dışarıdan işgücü ile beslendiği* bir nevi modern kölelik düzeni olarak da eleştirilmektedir (MR, Şubat 2021). Bu ülkelerin vatandaşları açısından bakıldığında, ucuz yabancı işgücü varlığı bir refah ve konfor unsuru olduğundan, toplumsal tepki de sınırlı kalmaktadır. Fakat 2020’de patlak veren COVID-19 salgını sırasında yabancı işçilerin sefaleti göz önüne serilmiş; karantina dönemlerinde işsiz kalan binlerce işçi ülkelerine gönderilmiş veya kamplarda yiyecek yardımıyla ayakta kalmıştır. Bu olaylar, sistemin sürdürülebilirliğine dair soru işaretleri doğurmuştur. Yine de kısa vadede, Körfez ülkelerinin vatandaşlık vermeme ve geçici işçi çalıştırma stratejisinde köklü bir değişiklik beklenmemektedir. Göçmen haklarına ilişkin reformlar ise büyük ölçüde uluslararası imaj kaygısıyla ve sınırlı düzeyde yapılmaktadır (örneğin Katar’ın Dünya Kupası sürecinde bazı iş yasalarını değiştirmesi gibi) (HRW, 2021).

Kanada: Nitelikli Göçmen Alımı ve Beyin Göçü Politikası

Kanada, geleneksel göç ülkelerinden biri olarak, göç politikasını bir *ulus inşası ve ekonomik büyüme* aracı haline getirmiştir. Ülke, coğrafi konumu gereği düzensiz kitlesel göçe daha az maruz kalırken (güneyinde ABD olması ve okyanuslarla çevrili olması nedeniyle), planlı ve seçici göç alımında dünyanın önde gelen ülkelerindendir. Özellikle nitelikli göçmen alımı, Kanada’nın göç politikasının omurgasını oluşturur. 1967’de dünyada ilk kez puan sistemine dayalı göçmen seçme mekanizmasını uygulayan Kanada, başvuru sahiplerinin eğitim, dil becerisi, iş deneyimi, yaş gibi kriterlerine göre objektif bir puanlama yaparak, belirli bir eşiğin üzerindeki göçmenlik vermeye başladı. Bu model zamanla gelişerek günümüzde Express Entry adını alan ve çevrimiçi başvuru/havuz sistemine dayalı oldukça sofistike bir hale bürünmüştür (Reitz, 2009).

Kanada hükümetinin 2023’te açıkladığı 2023-2025 Göçmenlik Seviyeleri Planı, her yıl kademeli artışla 2025’te 500 bine yakın yeni göçmeni daimi oturma sahibi yapma hedefini ortaya koymuştur. 2023 yılında Kanada yaklaşık 472 bin kalıcı göçmen kabul ederek tarihi bir rekora imza atmıştır (WSJ, 13 Ocak 2024). Bu yeni gelenlerin büyük çoğunluğu ekonomik kategoridedir (yani nitelikli işgücü, yatırımcı, girişimci veya belirli sektör işçileri). Bunun yanı sıra Kanada, her yıl on binlerce mülteciyi yeniden yerleştirme programıyla kabul etmekte ve aile birleşimi yoluyla göçmen almaktadır. Kanada’nın yaklaşımı, göçü sadece tolere edilecek bir olgu değil, ülkenin ulusal çıkarlarıyla uyumlu bir fırsat olarak çerçeveler. Nitekim resmi söylemde, göçmenlerin ekonomiye katkısı, yaşlanan nüfus sorununa çare oluşu, kültürel çeşitliliğin zenginlik kattığı vurguları öne çıkar. Örneğin 2021 itibarıyla Kanada nüfusunun %23’ü ülke dışında doğmuş birinci nesil göçmenlerden oluşmaktaydı. Hükümet raporları, göçmenlerin Kanada’nın iş gücüne ve yenilik kapasitesine yaptığı katkıları sık sık rakamlarla ortaya koymaktadır (örn. son dönemde Kanada’da işgücü artışının %98’inin net uluslararası göçten kaynaklandığı gibi veriler) (OECD, 2020).

Kanada’nın nitelikli göç politikasının insan hakları hukuku açısından fazla bir tartışma yaratmadığı söylenebilir, zira bu politika genel olarak insanların haklarını kısıtlamaktan ziyade onlara yeni fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte,

Kanada'nın ABD ile 2002'den beri yürürlükte olan Güvenli Üçüncü Ülke Anlaşması zaman zaman eleştirilmiştir. Bu anlaşma gereği, ABD üzerinden Kanada sınırına gelen sığınmacıların başvurusu kabul edilmemekte, ABD'ye geri gönderilmektedir (ve tersi). Trump döneminde ABD'nin sığınmacılara muamelesi kötüleşince, Kanada'daki insan hakları savunucuları ABD'yi güvenli üçüncü ülke saymanın *non-refoulement* ilkesine aykırı sonuçlara yol açtığını savunarak hükümete baskı yapmıştır. 2020'de Kanada Federal Mahkemesi, ABD'ye iadenin bazı durumlarda sığınmacıları hapse atılma riskiyle karşı karşıya bıraktığı gerekçesiyle anlaşmanın Anayasa'ya aykırı olduğunu söylemiş ancak temyiz süreçleri sonunda 2023'te Kanada Yüksek Mahkemesi anlaşmayı hukuka uygun bulmuştur. Bu tartışma, Kanada'nın genel cömert göç politikasında az sayıda pürüzden birisidir (CCR, 2023).

Sosyolojik açıdan, Kanada'nın yüksek göç alımı hem fırsatlar hem de bazı sınamalar yaratmaktadır. Bir tarafta, dünyada giderek artan yabancı düşmanlığına kıyasla Kanada toplumunun görece daha kapsayıcı ve çokkültürcü bir tutum sergilediği belirtilmektedir. Kanada'nın resmen "*çok kültürlülük*" siyasetini benimsemiş olması, farklı etnik ve dini grupların bir arada barış içinde yaşamasını destekleyen politikalar yürütmesi, görece başarılı bir entegrasyon modeli olarak övülür (GoC, 2022). Örneğin yeni gelen göçmenlere dil kursları, mesleki eğitim, çocuk bakım desteği gibi kapsamlı yerleşim hizmetleri sunulur; ayrımcılıkla mücadele için hukuki mekanizmalar mevcuttur. Federal Göç Bakanlığı her yıl entegrasyon ve anti-ırkçılık girişimlerine ciddi bütçeler ayırdığını açıklamaktadır. Bu politikalar sayesinde Kanada, eğitilmiş ve yetenekli insanların gözünde cazip bir hedef ülke haline gelmiştir. Araştırmalar, Kanada'yı seçen nitelikli göçmenlerin motivasyonları arasında *yüksek yaşam standartları, kalıcı oturma ve vatandaşlık yolunun erişilebilirliği ve toplumun görece hoşgörülü yapısı* gibi faktörlerin öne çıktığını göstermektedir (GoC, 2024).

Öte yandan, Kanada'nın bu parlak tablosunun arka planında beyin göçü ve iç beyin israfı diyebileceğimiz sorunlar da yok değildir. Gelişmekte olan ülkelere Kanada'ya yoğun göç, o ülkelerin kendi nitelikli kadrolarında boşluk yaratabilmektedir. Örneğin Kanada, son yıllarda Afrika ve Asya'dan binlerce hemşire, doktor ve diğer sağlık personelinin çekmiştir. Bu durum, göç veren ülkelere sağlık hizmetlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Kanada hükümeti, bu konuda duyarlılık gösterdiğini ve bazı durumlarda eğitim kontenjanları açarak denge sağlamaya çalıştığını belirtse de küresel açıdan bakıldığında Kanada gibi ülkeler küresel yetenek havuzundan aslan payını alan aktörlerdir. Dünya Bankası gibi kuruluşlar, gelişmiş ülkelerin bu beyin göçünden sorumlu olarak gelişmekte olan ülkelere telafi mekanizmaları düşünmesi gerektiğini tartışmaktadır (WB, 2023).

Ayrıca Kanada içinde, nitelikli göçmenlerin hepsi için başarı hikayesi de garanti değildir. Birçok göçmen, diplomalarının ve yeteneklerinin tam karşılığını iş piyasasında alamamakta, "*yabancı deneyimi ve eğitimi*" değersiz görülerek vasıflarının altında işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Meslek yeterliliklerinin tanınmasındaki bürokrasi (örneğin doktorların Kanada'da tekrar sınavlardan geçmesi zorunluluğu gibi) bazı göçmenleri taksi şoförü, kasiyer gibi alanlara itmiştir. Bu sorunları fark eden Kanada, son dönemde eyaletlerle

işbirliği içinde yabancı diplomaların tanınmasını hızlandırma ve özellikle sağlık sektöründe bürokrasiyi azaltma adımları atmaktadır. Örneğin British Columbia eyaleti, ABD’li doktor ve hemşirelerin lisanslarını hızlıca tanımak için programlar açıklamıştır (Giasanti, 2023).

Toplumsal algı bakımından, Kanada’da göçmenlik genelde olumlu bir olgu olarak görülse de son yıllarda yüksek göçmen alımının konut krizi ve maliyetler üzerindeki etkisi tartışılmaya başlanmıştır. Büyük şehirlerde artan ev kiralari ve yoğunlaşan talep, bazı kesimlerin “acaba çok mu göçmen alıyoruz” diye sorgulamasına yol açmıştır. Bu eleştiriler henüz ana akım siyaset tarafından güçlü biçimde sahiplenilmese de ileride popülist söylemlerin Kanada’da da yükselebileceğine dair işaretler vardır. Yine de 2023 itibarıyla yapılan anketler Kanadalıların çoğunluğunun mevcut yüksek göç kotasına destek verdiğini, ancak *yeni gelenlerin toplumumuza uyumu* konusunda kaygıların arttığını ortaya koymaktadır (EI, 2024).

Genel olarak Kanada örneği, nitelikli göç politikalarının hem hedef ülkede hem küresel ölçekte yaratabileceği etkileri gösterir. Hedef ülke (Kanada) kazançlı çıkmakta, yenilikçilik ve ekonomik büyüme ivmelenmektedir. Göçmenler bireysel düzeyde daha iyi fırsatlara kavuşmaktadır. Fakat kaynak ülkelerdeki *beyin göçü* sorununa dikkat edilmezse, küresel adaletsizlik derinleşebilir. Bu nedenle Kanada, göç politikasını uluslararası sorumlulukla dengelemeye çalışmakta; örneğin mülteci yerleştirmede dünya lideri rolleri üstlenerek bir nevi denge gözetmektedir. Son olarak, Kanada’nın başarılı entegrasyon politikaları, göçmenler için *aidiyet hissi* yaratmakta ve böylece göçün toplumsal barışa tehdit olmaktan ziyade bir değer yaratmasının mümkün olduğunu göstermektedir.

İnsan Hakları Hukuku Açısından Değerlendirme

Yukarıda incelenen örnekler, uluslararası insan hakları ve mülteci hukukunun temel prensipleri bağlamında hem uyumlu hem de çatışmalı yönler barındırmaktadır. Özellikle geri göndermeme ilkesi (non-refoulement), tüm vakaların merkezinde tartışılan ana ilkedir. Bu ilke, 1951 Mülteci Sözleşmesi’nin 33. maddesiyle koruma altına alınmış olup, hiç kimsenin hayatının veya özgürlüğünün tehdit altında olduğu bir yere zorla gönderilememesini emreder. İngiltere-Ruanda planı, AB-Türkiye mutabakatı, ABD’nin Title 42 uygulaması ve Avustralya’nın offshore sistemi, farklı şekillerde bu ilkeyi zorlama potansiyeline sahiptir. İngiltere örneğinde Yüksek Mahkeme açıkça Ruanda planının *non-refoulement* ilkesine aykırı olduğuna hükmetmiştir. Çünkü Ruanda’da sığınmacıların koruma bulamayabileceği, oradan geldikleri tehlikeli ülkelere gönderilebilecekleri somut verilerle ortaya konmuştur. AB-Türkiye anlaşmasında da Türkiye’nin mülteci hukukundaki kısıtlamaları nedeniyle, oraya iade edilen bazı sığınmacıların yeterli korumadan mahrum kalabileceği eleştirisi yapılmıştır. Avustralya’nın Nauru ve PNG uygulamalarında, resmi olarak refoulement (menşe ülkeye geri gönderme) gerçekleşmese de sığınmacıların maruz kaldığı koşullar “*dolaylı refoulement*” şeklinde yorumlanmış; zira dayanılmaz şartlar altında bazı sığınmacılar kendi ülkelerine dönmeyi “gönüllü” olarak kabul etmişlerdir ki bu gönüllülüğün ne kadar gerçek

olduğu tartışmalıdır. ABD'nin Title 42 ile Meksika'ya veya El Salvador gibi yerlere yolladığı kişilerin bir kısmı da çeteler ve şiddet nedeniyle hayatlarını riske atmıştır; bu da dolaylı refoulement örnekleri sayılabilir.

Bir diğer önemli ilke, toplu sınır dışı yasağıdır. Bu ilke, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4 No'lu Protokol başta olmak üzere, kişilerin durumları incelenmeden topluca sınır dışı edilmesini yasaklar. Gerek AB-Türkiye formülü gerek Title 42 uygulaması, teknik olarak her bir kişi için kısaca da olsa işlem öngörse de pratikte kategori bazlı dışlamalar yaptıkları için (örn. “şu ülke üzerinden gelen herkes reddedilir” yaklaşımı) bu yasağı ihlal ettikleri öne sürülmüştür. Mülteciler için bireysel değerlendirme yükümlülüğü, Avrupa Birliği iltica müktesebatında da vurgulanan (AB İltica Yöntemleri Direktifi, md. 8-9 vb.) bir zorunluluktur. Oysa İngiltere'nin Ruanda planı, kişinin hikayesine bakmaksızın –sadece nasıl geldiğine bakarak– onu başka bir ülkeye göndermeyi amaçladığı için bu yükümlülüğe ters düşmektedir. Keza AB-Türkiye mutabakatı sonrası Yunanistan, Türkiye'yi güvenli sayıp sığınmacıların *esas taleplerini dinlemeden* onları “kabul edilemez başvuru” sayarak reddetmeye başlamıştır ki, bu da bireysel incelemenin atlatılması anlamına gelmektedir (İH, 2025).

Mülteci hukukunun ötesinde, göçmen işçilerle ilgili insan hakları hukuku boyutu da gözden kaçırılmamalıdır. Körfez ülkelerindeki uygulamalar, Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmeleri (özellikle 29 ve 105 sayılı Zorla Çalıştırma Sözleşmeleri, 189 sayılı Ev İşçileri Sözleşmesi vb.) ile çelişen birçok unsura sahiptir. Örneğin pasaporta el koyma ve zorla çalıştırma vakaları, *zorla çalıştırmanın modern formları* olarak değerlendirilebilir. Barınma, sağlık, ücret gibi konulardaki ihlaller, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin ilgili hükümlerine aykırıdır. Ancak ne yazık ki bu ülkelerde hak arama mekanizmaları zayıf olduğundan, hukuki hesap sorulabilirlik pek gerçekleşmemektedir.

Kanada ve benzeri ülkelerin nitelikli göç politikaları ise, insan haklarına aykırılıktan ziyade, belki eşitlik ilkesi açısından tartışılabilir: Yani “herkes değil, sadece seçtiklerimiz gelebilir” anlayışı ne kadar adildir? Bu hukuki bir ihlal sayılmaz zira devletlerin göçmen kabulünde egemenlik hakları vardır; ancak küresel hakkaniyet yönünden sorgulanmalıdır. Öte yandan, Kanada'nın yüksek göç alımı politikası mülteci hukuku ile genelde uyum içindedir; hatta Kanada, mülteci yerleştirme konusunda övgü almaktadır (Vietnam teknesi mültecileri, Suriye mültecileri vs. örneklerinde olduğu gibi) (TCE, n.d.).

İnsan hakları hukuku perspektifinden baktığımızda, geri kabul ve dışsallaştırma politikaları, devletlerin uluslararası yükümlülüklerini *yana kaydırma* çabası olarak görülmektedir (Kılınç, 2020). Bu çabalar kısa vadede ilgili devletin sorunlarını hafifletebilir gibi görünse de uzun vadede uluslararası koruma rejimini zayıflatmakta, *bir kişi dahi korunmasız kalmasın* diye inşa edilen hukuk mekanizmalarını aşındırmaktadır. Nitekim BM Mülteci Örgütü ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği gibi kurumlar, son dönemde zengin devletlerin sorumluluktan kaçma eğiliminden derin endişe duyduklarını defalarca dile getirmiştir (UNHCR, 2021). Bu hukuki değerlendirme,

konunun yalnızca bir boyutudur; diğer boyutu ise bu politikaların toplumlar ve göçmenler üzerindeki sosyolojik etkileridir.

Sosyolojik Açıdan Değerlendirme

Küresel göç politikalarının geri kabul ve nitelikli göç boyutlarını sosyolojik perspektifle incelediğimizde, karşımıza belirgin bazı temalar çıkmaktadır: Sınıflaşma, ırkçılık/yabancı düşmanlığı, beyin göçü ve sömürü, entegrasyon ve toplumsal algı. Yukarıda incelenen örnekler bu temaların her birini farklı biçimlerde yansıtmaktadır.

Göçmenlerin sınıfsal hiyerarşisi: Modern göç yönetimi, açıkça olmasa da fiilen bir sınıfsal ayrıştırma yaratmaktadır. Vasıflı, eğitilmiş, ekonomik açıdan faydalı görülen göçmenler “istenen” kabul edilip teşvik edilirken; vasıfsız, yoksul veya sığınmacı konumundaki göçmenler “yük” olarak görülüp engellenmektedir (Al Hashmi, 2025). Almanya’nın Kenya ile yaptığı anlaşma bu ayrımın net bir ifadesidir, nitelikli Kenyalılar davet edilirken, diğerleri için geri dönüş kolaylaştırılmaktadır. ABD’nin teknoloji uzmanlarına veya doktora mezunlarına sunduğu geniş imkanlar, ama güney sınırından gelen fakir köylülere karşı uyguladığı sertlik de aynı yaklaşımın sonucudur. Bu durum, aslında küresel bir göçmen kast sistemi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Üst katta yer alanlar, yüksek vasıflı göçmenler, ekspatlar, uluslararası öğrenciler vb. dir; alt katta ise belgesiz göçmenler, mülteciler ve geçici işçiler yer alır. Bu alt sınıfa mensup göçmenler, çoğu zaman ev sahibi toplumda en ağır işlerde çalışıp en az takdiri görürler, hatta hedef topluma kabul edilmek bir yana, “*tehdit*” veya “*yüke*” dönüştürülürler. Bu hiyerarşik algı, göç politikalarının tasarımı da etkilemektedir: Örneğin Kanada ve Avustralya, seçme sistemleriyle “iyi” göçmenleri alırken, “kötü” göçmenleri sınırda engellemek için yollarını ararlar. Avrupa’da bir yandan Mavi Kart programlarıyla bilişimci, mühendis çekilmeye çalışılırken, diğer yandan düzensiz göçü engellemek için tel duvarlar örülmesi de bundandır (EC, 2021).

Bu sınıfsal ayrışma, göçmen topluluklarının kendi içinde de farklı deneyimler yaşamasına yol açar. Örneğin bir Hintli yazılım mühendisi ile bir Hintli inşaat işçisinin Körfez Ülkeleri veya İngiltere’deki deneyimi tamamen farklı tabakalardadır. Biri saygı görüp yüksek maaş alırken, diğeri kötü koşullarda yaşar ve toplumun en alt basamağında kalır. Bu da diaspora içinde bile alt-kültürler yaratmakta, dayanışmayı zorlaştırmaktadır (MPI, 2021).

Irkçılık ve yabancı düşmanlığı: Göç politikalarının uygulanması ve söylemi çoğu zaman etnik veya ırksal stereotiplerle iç içe geçer. Geri kabul anlaşmaları genellikle göç veren ülkelerin daha fakir, çoğunlukla da etnik azınlıkların yoğun olduğu ülkeler olması itibarıyla, bu anlaşmalarla hedef alınan kitleler Küresel Güney’den (Hopyar, 2020). Bu da zengin ülkelerin “*beyaz olmayan*” nüfusları özellikle istemediği algısını yaratabilir. Avrupa’da mülteci krizinde görülen çifte standart buna örnektir: 2022’de Ukrayna’dan (çoğu beyaz ve Hristiyan) milyonlarca mülteci hızla kabul görülürken, bundan birkaç yıl önce Suriye veya Afrika’dan gelenlere sınırların kapanması ciddi biçimde tartışılmaktaydı. Keza İngiliz hükümetinin Ruanda planı, *Afrikalı ve Orta Doğulu sığınmacıları Afrika’ya*

yollama fikrine dayanması nedeniyle, ırksal bir boyuta sahiptir. Nitekim planın eleştirmenleri, “*Eğer gelenler Avustralyalı olsaydı Ruanda’ya yollarlar mıydı?*” sorusunu sormaktadır. ABD’de Meksika sınırında Latin Amerikalı göçmenlere yönelik dil de onları *Latin kökenli oldukları için potansiyel suçlu gösteren* önyargılar içerir. Bu bağlamda, göç politikalarının sertleştiği toplumlarda genellikle aşırı sağ ve yabancı düşmanı siyasi söylemin de yükseldiği gözlemlenir (Bl, n.d.).

Körfez ülkelerinde ırkçılık daha farklı bir düzlemde ortaya çıkar: Burada göçmenlerin büyük kısmı Asyalı olduğundan, toplumda bu gruba yönelik sistematik bir küçümseme mevcuttur (örneğin yerel halk arasında Güney Asyalılar için aşağılayıcı tabirler kullanılması sıradandır). Ayrıca *ırksal işbölümü* dikkat çeker: Örneğin Filipinli kadınlar genelde çocuk bakıcılığı ve hizmetçi rolleriyle özdeşleşmiş, Hintliler inşaat veya küçük esnaf, Afrikalılar temizlik işçisi vb. kalıplar oluşmuştur. Bu tür kategorileştirme, ırk temelli bir kast sistemini andırmaktadır (Wikipedia, 2025).

Beyin göçü ve sömürü: Nitelikli göç politikalarının sosyolojik etkilerinden biri, kaynak ülkelerdeki “beyin göçü” olgusunun yoğunlaşmasıdır. Gelişmekte olan toplumlarda iyi eğitilmiş olmak genelde yurtdışına göç ihtimalini artıran bir faktör haline gelmiştir. Bu durum, söz konusu toplumların kendi iç gelişimine sekte vurabilir. Örneğin birçok Afrika ülkesinde doktorların büyük kısmı İngiltere, ABD, Kanada gibi yerlere göç ettiğinden, yerel sağlık sistemleri zayıflamaktadır. Bu durum hem ülkeler arası eşitsizliği artırır hem de göç eden bireyler açısından bir tür vicdani ikilem yaratabilir (ülkemi terk ediyorum, fakat orada ihtiyaç var gibi). Bununla birlikte, bazı sosyologlar beyin göçünün mutlak olumsuz olmadığını, dolaşıma ve geriye dönüşlere de yol açabileceğini belirtir (Saxenian, 2005). Örneğin Hint diasporasından bazı uzmanlar yıllar sonra ülkelerine dönüp yatırım yapmakta veya bilgi transferi sağlamaktadır. Çin’in ekonomik yükselişinde, yurtdışında eğitim görmüş Çinli öğrencilerin geri dönüşlerinin payı büyüktür. Dolayısıyla beyin göçü bazen “*beyin dolaşımı*” ve “*beyin kazanımı*” şeklinde de yeniden çerçevelenir. Kanada gibi ülkeler de diaspora bağlarını güçlü tutarak, göçmenlerin anavatanlarıyla bağlarını korumalarını teşvik etmektedir (örneğin Kanada’da Hintli topluluk hem Kanada’ya katkı sağlar hem Hindistan’la ticari kültürel köprüler kurar).

Sömürü boyutu incelendiğinde, küresel göç düzeninin ne yazık ki pek çok sömürü hikayesi barındırdığı görülmektedir. Bunların en bariz olanı, düşük vasıflı göçmen işçilerin sömürüsüdür. Körfez’deki inşaat ve hizmet sektörü işçileri, Güneydoğu Asya’daki fabrikalarda çalışan göçmen işçiler (örn. Malezya’da Bangladeşli işçiler) veya Avrupa’da tarım sektöründe çalışan belgesiz göçmenler (örn. İtalya’da Afrikalı tarım işçileri) ciddi sömürüye uğrayan kesimlerdir (MDP, 2023). Bu insanlar hem yasal statülerinin kırılganlığı hem de ekonomik zorunlulukları nedeniyle, düşük ücretlere, uzun saatlere ve kötü muameleye katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Sömürü sadece ekonomik değil, bazen cinsel ve psikolojik boyutlar da taşımaktadır (örneğin göçmen ev işçilerinin istismarı gibi). Bu sosyolojik olgu, göçmenlerin “*yapısal olarak kırılgan*” pozisyonundan beslenir; dil bilmemek, yasal korumasızlık, sosyal ağ eksikliği gibi nedenler onların sömürülmesini kolaylaştırır.

Entegrasyon ve toplumsal algı: Göç politikalarının başarısı, sadece giriş/çıkış kontrolüne değil, aynı zamanda kabul edilen göçmenlerin topluma entegrasyonunun sağlanmasına bağlıdır. Entegrasyon; dil öğrenimi, istihdamda fırsat eşitliği, eğitimde uyum, kültürel kabul ve toplumsal katılım gibi çok boyutlu bir süreçtir. Almanya örneğinde, 2015 sonrası gelen sığınmacıların entegrasyonu için yoğun çaba harcandığı, Almanca kursları, meslek eğitimleri ve yerel halkla kaynaştırma programlarına yatırım yapıldığı görülmüştür. Bunun meyveleri kısmen alınsa da entegrasyon kolay ve hızlı bir süreç değildir. Almanya'daki Türk diasporasının 60 yıl geçmesine rağmen hala toplumda tam olarak kabullenilmediğine dair tartışmalar sürmektedir; benzer şekilde Suriyeli yeni gelenlerin iş piyasasına girmesinde güçlükler yaşanmıştır. Entegrasyonun başarısız olduğu algısı, yerel halkta göçmenlere karşı olumsuz önyargıları besleyebilir. Örneğin göçmenlerin suç oranları veya refah sistemine yük olup olmadıkları konuları, algıda gerçek oranlarından fazla yer tutmakta ve siyasi tartışmalara malzeme olmaktadır (MPI, 2019). Toplumsal algı, göçmenlerin etnik kökenine, dinine, rengine göre değişebilmektedir. Çoğu Batı toplumunda Hristiyan olmayan (Müslüman, Hindu vb.) veya ten rengi farklı gruplar daha zor kabullenilmektedir. Bu da bir nevi *kültürel ırkçılık* olarak tezahür eder: Kişiler entegrasyon sorunlarını sanki göçmenlerin kültürel özelliğinden kaynaklanıyormuş gibi genellemeler yapabilmektedir (örn. "Müslümanlar uyum sağlamaz" gibi). Oysa entegrasyon iki taraflı bir süreçtir; ev sahibi toplumun da kapsayıcı olması gerekir. Kanada gibi ülkelerde entegrasyon politikalarının nispeten başarılı olması hem gelenlerin profiliyle hem de toplumun görece göçmen dostu oluşuyla ilgilidir. Avrupa'da ise yükselen milliyetçilik ve İslamofobi, entegrasyonu sekteye uğratan faktörler arasındadır (GoC, 2022).

Toplumsal algıyı yöneten bir diğer unsur da medya ve siyaset dilidir. Eğer hükümetler göçmenleri hep sorun, kriz, istilacı olarak sunarsa, kamuoyu da onları öyle görmeye başlar. Tam tersi, eğer katkı sunan, ekonomiyi güçlendiren insanlar olarak tasvir ederlerse olumlu algı artar. Örneğin Japonya gibi yaşlanan ülkelerde son dönemde medyada "*yabancı işçiler olmadan ekonomiyi sürdüremeyiz*" tarzı söylemler yer almaya başlamış, bu da gelen göçmenlere bakışı yavaş yavaş yumuşatmaktadır.

Son olarak, bahsedilen tüm sosyolojik dinamikler göz önüne alındığında, günümüzün geri kabul ve nitelikli göç politikaları, küresel eşitsizlikler zemininde şekillenen ve bu eşitsizlikleri kısmen yeniden üreten araçlar olarak değerlendirilebilir. Zengin Kuzey ülkeleri, fakir Küresel Güney'den istedikleri insan kaynağını alıp istemediklerini geri göndermeye çalışırken; Kürsel Güney ülkeleri de kendi kalkınmaları ile vatandaşlarının bireysel göç arzuları arasında bir ikilem yaşamaktadır. Bu durumun sürdürülebilir olup olmadığı, gelecekte hem insan hakları normlarının gelişimi hem de uluslararası işbirliği pratikleri tarafından belirlenecektir.

Sonuç

Almanya - Türkiye örneğinden hareketle uluslararası düzeyde incelediğimiz geri kabul anlaşmaları ve nitelikli iş gücü göçü politikaları, günümüz dünyasında göç alanında oluşan çarpıcı bir ikili paradigmayı gözler önüne sermektedir: Bir tarafta göçmenleri *istenen* ve *istenmeyen* olarak ayıran, istenmeyenleri uzak tutmak için sınır ötesi işbirlikleri ve sert önlemler geliştiren; diğer tarafta istenenleri çekmek için rekabet eden ve teşvik mekanizmaları oluşturan devlet pratikleri... Almanya-Türkiye ve Almanya-Kenya örnekleri, bu paradigmanın bir ülkenin politikasında nasıl iç içe geçebildiğini göstermektedir. Almanya, Türkiye ile yaptığı anlaşmada sığınmacıları geri göndermeye odaklanırken; Kenya ile imzaladığı anlaşmada nitelikli gençleri kazanmaya odaklanmaktadır. Benzer şekilde İngiltere'nin Ruanda planı, ABD'nin Meksika protokolleri, Avustralya'nın Pasifik adası stratejisi, istenmeyen göçü engellemek için ne kadar ileri gidilebileceğini ortaya koyarken; Körfez ülkelerinin işgücü modeli ve Kanada'nın nitelikli göç programı, istenilen göç profilinin nasıl yönetilebildiğini açıkça sergilemektedir.

Bu politikaların insan hakları hukukuyla imtihanı, çoğu zaman eleştiriye açık bir tablo çizmektedir. *Non-refoulement* ilkesinin zorlanması, toplu sınır dışı pratikleri, sığınmacıların korunma haklarının göz ardı edilmesi, göçmen işçilerin emeğinin sömürülmesi gibi hususlar, devletlerin egemenlik hakkı ile evrensel insan hakları normları arasındaki gergin ilişkiyi yeniden hatırlatmaktadır. Sosyolojik açıdan ise, göç olgusunun geldiği noktada küresel bir sınıf ayrımı, etnik ve kültürel önyargılar, beyin göçünün yarattığı açmazlar ve entegrasyon mücadeleleri olduğu tespit edilmektedir. Göçmenlere dair toplumsal algılar, siyasi söylemlerin ve ekonomik ihtiyaçların etkisiyle şekillenirken, her şart altında göçmenler de bulundukları toplumları dönüştürmeye devam etmektedir.

Hiçbir ülke göçten bağımsız değildir. Almanya ve Kanada gibi refah ülkeleri işgücü açığını kapamak için göçe muhtaçken, Kenya ve Bangladeş gibi ülkeler de işsizlik sorununu hafifletmek ve döviz geliri sağlamak için vatandaşlarının göçüne bel bağlamaktadır. Bu karşılıklı bağımlılık, aslında daha adil ve işbirlikçi bir küresel göç yönetimi ihtiyacını güçlendirmektedir. Palyatif çözümler sunan geri kabul anlaşmaları veya tek taraflı dışlama yöntemleri, sorunu bir ülkeden diğerine taşıırken kalıcı çözüm sunamamaktadır. Nitelikli göçü teşvik etmek ise kaynak ülkelerin kalkınma planlarıyla uyumlu hale getirilmediğinde uzun vadede sürdürülebilir olmayabilir görünmektedir.

Akademik literatür ve uluslararası kuruluşlar, çözüm için hem sorumluk paylaşımının hem de yasal göç yollarının artırılması gereğine işaret etmektedir. Örneğin BM'nin Küresel Göç Mutabakatı, düzenli göçün sağlanması ve düzensiz göç baskısının azaltılması için öneriler sunmaktadır. Buna göre, ülkeler arası işbirliğiyle hem acil sığınmacı hareketlerine insan haklarına uygun müdahale etmek, hem de yoksulluk, savaş, iklim krizi gibi göçün itici faktörlerini azaltmak esastır. Ayrıca, vasıflı göç akımları için "*etik işe alım*" ilkeleri geliştirilerek, beyin göçünün kaynak ülkelere vereceği zararlar telafi edilebilir (örneğin sağlık personeli transferinde karşı ülkeye

destek programları yapmak gibi). Göçmen işçilerin haklarını korumak için de uluslararası standartlara uyum zorlanmalı, kafala gibi sistemlerin reformu sağlanmalıdır.

Sonuç itibarıyla, küresel örnekler üzerinden incelediğimiz politikalar, bir bakıma 21. yüzyılın göç yönetimi sınavını temsil etmektedir. Bu sınavda başarı, ancak insan onurunu ve haklarını merkeze alan, toplumların korkularını değil umutlarını besleyen yaklaşımlarla mümkün olacaktır. Göç olgusunu tamamen engellemek imkânsız olduğuna göre, onu adil ve düzenli kılmak için hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumların yararına entegre politikalar geliştirmek gerekmektedir. Ülkelerin deneyimleri, küresel ölçekte daha iyi uygulamalara evrildiğinde, belki de gelecekte göç tartışmaları bugünkünden daha az çatışmacı ve daha çözüm odaklı olacaktır.

Extended Summary

Aim

The aim of the article is to jointly analyze two interrelated dimensions of contemporary migration governance: The readmission agreements used to return irregular migrants, and the skilled migration policies aimed at attracting highly qualified workers. The research seeks to examine how states balance the dual imperative of deterring undesirable irregular migration while recruiting desired skilled migrants, and to investigate the legal and sociological outcomes that this strategy produces. By examining these parallel approaches together, the tension between security-focused border controls and ethical as well as humanitarian responsibilities is highlighted, offering a comprehensive perspective on how border security in migration governance can be reconciled with human rights and social justice.

Problem

Modern migration governance faces a fundamental dilemma: Countries are increasingly distinguishing between “undesirable” migrants (undocumented irregular migrants, asylum seekers) and “desirable” migrants (highly educated or skilled workers). On the one hand, governments resort to measures such as readmission agreements to swiftly return irregular migrants and refugees or redirect them to other countries. On the other hand, these same states implement programs designed to attract skilled labor from abroad to meet their economic and demographic needs.

This dual approach gives rise to legal and social problems. From a legal perspective, strict measures carry the risk of violating international legal principles such as the principle of non-refoulement and the prohibition of collective expulsion. From a sociological perspective, granting certain migrants privileges based on their skills or country of origin creates a pronounced class division among migrants and can reinforce racial and ethnic biases in host societies. Moreover, the “hunt” for qualified talent from developing countries exacerbates the problem of brain drain, depleting those countries’ human capital and deepening global inequalities.

Methodology

The study follows a comparative methodology that bridges the disciplines of law and sociology. First, a comprehensive literature review and legal analysis were conducted to establish a conceptual-ethical framework, and subsequently an empirical case study focusing on Germany was carried out. Germany's agreement with Turkey was examined as a readmission accord aimed at curbing irregular migration, whereas its agreement with Kenya was considered a migration partnership intended to bring in skilled labor from abroad. The analysis of these two cases demonstrates that a single country can simultaneously implement both restrictive measures and talent-attraction initiatives.

Broadening the analysis, the research also compared the migration policies of various countries including the United Kingdom, the United States, and Canada. This multi-country comparison provided a multifaceted perspective on how different states manage the combination of deterring irregular migration and attracting skilled immigrants. Such an approach made it possible to analyze the interplay between legal norms and sociological outcomes in different contexts, and to observe how the security-ethics balance is maintained in practice.

Findings

The findings indicate that contemporary migration strategies are shaped by a clear dual paradigm. States commonly categorize migrants as “undesirable” and “desirable,” formulating their policies accordingly. Germany's case exemplifies this pattern: The EU-supported agreement it concluded with Turkey centers on the readmission of irregularly arriving asylum seekers, whereas the agreement with Kenya aims to bring in young and skilled labor from abroad. Similarly, the United Kingdom's Rwanda plan and the United States' “Remain in Mexico” policy reflect the efforts of wealthy countries to keep unwanted asylum seekers outside their borders. In contrast, the Gulf countries' labor-based guest worker system and Canada's policy of accepting economic immigrants demonstrate the race to attract needed talent.

Legal and Sociological Implications

The dual strategy incurs costs in terms of legal principles and social cohesion. Many restrictive practices violate international refugee law and human rights norms (for example, the principle of non-refoulement). Additionally, labor exploitation and rights violations in some guest worker programs reveal the contradiction between state sovereignty and the universality of human rights.

Sociologically, current policies are creating a global class division among migrants: While highly educated migrants occupy an advantaged position, asylum seekers and low-skilled migrants are met with suspicion and excluded. This divide often overlaps with ethnic and racial prejudices. Meanwhile, international competition

for talent accelerates brain drain, adversely affecting the development of source countries and deepening global inequalities. These imbalances lead to integration challenges and debates over justice in host societies. Differential treatment of migrant groups produces tensions in public opinion, manifesting as xenophobia and conflicts over national identity. Overall, the findings indicate that states' security- and economic interest-driven migration policies frequently conflict with their commitments to human rights and social equality.

Conclusion

The article portrays contemporary migration governance as a double-edged strategy that tests ethical boundaries. The author emphasizes that current policies—ranging from readmission agreements to selective migration programs—represent a global governance trial of whether security objectives can be achieved without sacrificing human dignity and international legal obligations. No country is exempt from this dilemma; wealthy countries require migrant labor, whereas poorer countries rely on emigration. This mutual interdependence highlights the necessity for a fairer and more collaborative system of global migration governance.

Unilateral or temporary solutions – for example, “exporting” refugees to other countries via readmission deals or resorting to strict border controls – merely shift the burden elsewhere and do not offer a lasting solution. For a permanent solution, cooperative steps on an international scale are recommended instead of one-sided approaches. Such measures include addressing the root causes of irregular migration, reducing brain drain, and strengthening migrant worker rights. Ultimately, success in migration governance is possible only through policies that place human rights and human dignity at the forefront. Approaches based on fear and exclusion must give way to policies grounded in hope, inclusivity, and mutual benefit. Recognizing that migration cannot be completely halted, the article underscores that it must be managed in a fair and orderly manner to benefit both migrants and host societies.

Kaynakça

- Akal, A. B. (2022). Third Country Processing Regimes and the Violation of the Principle of Non-Refoulement: A Case Study of Australia's Pacific Solution. *Journal of International Migration and Integration*. <https://doi.org/10.1007/s12134-022-00948-z>
- Al Hashmi, R. (2025). Discrimination in Immigration Policy. *International Journal of Migration and Border Studies*, 11(1), 45–62. <https://doi.org/10.1177/14748851241301031>
- American Immigration Council (AMC). (2025, February 12). The “Migrant Protection Protocols”: An explanation of the Remain in Mexico policy. <https://www.americanimmigrationcouncil.org/research/migrant-protection-protocols>
- American Oversight (AO). (2022, Mart 21). Emails show Stephen Miller led efforts to expel migrants at border under Title 42. <https://americanoversight.org/emails-show-stephen-miller-led-efforts-to-expel-migrants-at-the-border-under-title-42>
- Amnesty International (AIInt). (2016, Ekim 17). Australia has turned Nauru into an open-air prison. <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2016/10/australia-has-turned-nauru-into-an-open-air-prison/>
- Anadolu Ajansı (AA). (2021, Aralık 2). ABD yasa dışı göçmenler için ‘Meksika’da kal’ uygulamasını yeniden uygulamaya başlayacak. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-yasa-disi-gocmenler-icin-meksikada-kal-uygulamasini-yeniden-uygulamaya-baslayacak/2437168>
- Anadolu Ajansı (AA). (2024, Eylül 11). Almanya Başbakanı Scholz, ülkesinin göçe olan ihtiyacını vurguladı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanya-basbakani-scholz-ulkesinin-goce-olan-ihtiyacini-vurguladi/3327313>
- Associated Press (AP). (2023, Ekim 11). German Cabinet approves legislation meant to ease deportations of rejected asylum-seekers. <https://apnews.com/article/ed036246d7d4c6b7816f430d495dacf9>
- Asylum Seeker Resource Centre (ASRC). (n.d.). #EvacuateNow. <https://asrc.org.au/campaigns/evacuatenow/>
- Avrupa Birliği Bakanlığı. (2016). 18 Mart 2016 tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi. https://www.ab.gov.tr/files/ab_iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf
- Brookings Institution (BI). (n.d.). Understanding Europe's turn on migration. <https://www.brookings.edu/articles/understanding-europes-turn-on-migration/>
- Canadian Council for Refugees (CCR). (2023, Haziran 16). Supreme Court decision on Safe Third Country Agreement misses the mark on refugee rights, but offers some hope. <https://ccrweb.ca/en/media/supreme-court-decision-stca-dec-2021National Magazine+4>
- Council on Foreign Relations (CFR). (2021). What is the Kafala System? <https://www.cfr.org/background/what-kafala-system>
- Ekonomim. (2024, Eylül 13). Almanya ile Kenya arasında göç anlaşması imzalandı. <https://www.ekonomim.com/dunya/almanya-kenya-ile-nitelikli-is-gucu-gocu-anlasmasi-haberi-766767>

Environics Institute (EI). (2024, Ekim). Canadian Public Opinion About Immigration and Refugees – Fall 2024. <https://www.environicsinstitute.org/projects/project-details/canadian-public-opinion-about-immigration-and-refugees---fall-2024>

Euronews Türkçe (ET). (2022, Aralık 17). ABD’de sığınmacıları geri göndermede kullanılan T42 düzenlemesine son veriliyor. <https://tr.euronews.com/2022/12/17/abdde-siginmacilari-geri-gondermede-kullanilan-t42-duzenlemesine-son-veriliyor>

European Commission (EC). (2021, Mayıs 17). EU Blue Card: New rules for highly skilled migrant workers. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_2522

European Commission (EC). (2024, Kasım 15). New EMN inform on migration diplomacy and global cooperation https://home-affairs.ec.europa.eu/news/new-emn-inform-migration-diplomacy-and-global-cooperation-2024-11-15_en

Farrell, P., Evershed, N., & Davidson, H. (2016, Ağustos 10). The Nauru files: Cache of 2,000 leaked reports reveal scale of abuse of children in Australian offshore detention. The Guardian. <https://www.theguardian.com/australia-news/2016/aug/10/the-nauru-files-2000-leaked-reports-reveal-scale-of-abuse-of-children-in-australian-offshore-detention>

Flores, R. (2021). Chapter 15: What Are the Social Consequences of Immigrant Scapegoating by Political Elites? In *The Trump Paradox: Migration, Trade, and Racial Politics in US-Mexico Integration* (pp. 214–226). University of California Press. <https://doi.org/10.1525/9780520972513-019>

Giansanti, D. (2023). Choosing Alternative Career Pathways after Immigration. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(5), 1005. <https://doi.org/10.3390/ijerph20051005>

Government of Canada (GoC). (2022). Annual Report on the Operation of the Canadian Multiculturalism Act 2021–2022. <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/corporate/publications/plans-reports/annual-report-canadian-multiculturalism-act-2021-2022.html>

Government of Canada (GoC). (2024). Immigration, Refugees and Citizenship Canada. Departmental Plan 2024–2025. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/departmental-plans/departmental-plan-2024-2025/departmental-plan-2024-2025-full.html>

Hernández, A. R., del Bosque, M., Boutaud, C., & Camacho, M. (2024, Aralık 8). Border drownings rose as migrants rushed to cross and Texas clamped down. The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/nation/2024/12/08/border-drownings-immigration-texas-rio-grande/>

Hopyar, Z. (2020). *Avrupa’da Göç ve Mülteci Olgusu 2017-2019*. Karınca Yayınevi.

Human Rights First (HRF). (2019). Human Rights Fiasco: The Trump Administration’s Dangerous Asylum Returns Continue. <https://humanrightsfirst.org/wp-content/uploads/2021/06/HumanRightsFiascoDec19.pdf>

Human Rights Watch (HRW). (2002). By Invitation Only: Australian Asylum Policy. <https://www.refworld.org/docid/3e31416e0.html>

- Human Rights Watch (HRW). (2016, Mart 15). EU: Turkey Mass-Return Deal Threatens Rights. <https://www.hrw.org/news/2016/03/15/eu-turkey-mass-return-deal-threatens-rights>
- Human Rights Watch (HRW). (2021). Qatar: Reforms Fail to End Abuse of Migrant Workers. <https://www.hrw.org/news/2021/08/24/qatar-reforms-fail-end-abuse-migrant-workers>
- Human Rights Watch (HRW). (2021, Nisan 8). Q&A: US Title 42 Policy to Expel Migrants at the Border. <https://www.hrw.org/news/2021/04/08/qa-us-title-42-policy-expel-migrants-border>
- Human Rights Watch (HRW). (2023, Kasım 15). UK Supreme Court Finds UK-Rwanda Asylum Scheme Unlawful. <https://www.hrw.org/news/2023/11/15/uk-supreme-court-finds-uk-rwanda-asylum-scheme-unlawful>
- International Labour Organization (ILO). (2015). Internal labour migration in the Arab region. https://www.ilo.org/global/publications/WCMS_377805/lang--en/index.htm
- International Labour Organization (ILO). (2017). Labour inspection and migrant workers in Arab States: Guide for policy-makers and practitioners. https://www.ilo.org/beirut/publications/WCMS_597725/lang--en/index.htm
- International Labour Organization (ILO). (2020). Reforming the Kafala system: Qatar's progress in labor reform. https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_754391/lang--en/index.htm
- İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV). (2016). 18 Mart 2016 tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi. https://www.ab.gov.tr/files/ab_iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf
- İltica Haber (İH). (2025, Nisan 23). Türkiye, "Güvenli Üçüncü Ülke" İlan Edildi. <https://www.ilticahaber.com/turkiye-guvenli-ulke/>
- Janning, J. (2016, Nisan 6). Zorlu bir sorun olarak mülteci krizi. Deutschland.de. <https://www.deutschland.de/tr/topic/politika/almanya-avrupa/zorlu-bir-sorun-olarak-multeci-krizi>
- Kaltner, L. (2024, Ekim 28). The "win-win" migration agreement between Germany and Kenya: Who truly benefits. Konrad-Adenauer-Stiftung. <https://www.kas.de/en/country-reports/detail/-/content/the-win-win-migration-agreement-between-germany-and-kenya-who-truly-benefits>
- Kılınç, Ü. (2020). Geri Kabul Anlaşması'nın Uygulanmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 2020(2), 1-32. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1127985>
- Konrad-Adenauer-Stiftung (KDS). (2024, Ekim 28). The "win-win" migration agreement between Germany and Kenya: Who truly benefits. <https://www.kas.de/en/country-reports/detail/-/content/the-win-win-migration-agreement-between-germany-and-kenya-who-truly-benefits>
- Library of Congress (LoC). (2022, Temmuz 11). United Kingdom: European Court of Human Rights Halts Relocation of Asylum Seekers Under UK-Rwanda Agreement. <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2022-07-11/united-kingdom-european-court-of-human-rights-halts-relocation-of-asylum-seekers-under-uk-rwanda-agreement/>

Migrant-Rights.org (MR). (Şubat 2021). Is the Gulf Migration System a Form of Modern Slavery? <https://www.migrant-rights.org/2021/02/is-the-gulf-migration-system-a-form-of-modern-slavery/>

Migrant-Rights.org (MR). (Mart 2021). Segregated Spaces: Migrant Workers and Urban Exclusion in the Gulf. <https://www.migrant-rights.org/2021/03/segregated-spaces-migrant-workers-and-urban-exclusion-in-the-gulf/>

Migrant-Rights.org (MR). (Şubat 2022). Race and Racism in Gulf Migration Systems. <https://www.migrant-rights.org/2022/02/race-and-racism-in-gulf-migration-systems/>

Migrant-Rights.org. (MR) (Mart 2022). Kafala reform and segmentation: What does the golden visa really change? <https://www.migrant-rights.org/2022/03/uaes-golden-visa-what-does-it-change-for-migrant-workers/>

Migrant-Rights.org (MR). (Mayıs 2022). Racialized hierarchies and structural inequality in GCC migration regimes. <https://www.migrant-rights.org/2022/05/racialized-hierarchies-and-structural-inequality-in-gcc-migration-regimes/>

Migrant-Rights.org (MR). (Ocak 2023). Segmentation of Migrant Labour in the Gulf: The Divide Between the Skilled and the Marginalised. <https://www.migrant-rights.org/2023/01/segmentation-of-migrant-labour-in-the-gulf/>

Migration Data Portal (MDP). (2023). Labour Migration. International Organization for Migration. <https://www.migrationdataportal.org/themes/labour-migration>

Migration Policy Institute (MPI). (2019). Integrating Refugees and Asylum Seekers into the German Economy and Society: Empirical Evidence and Policy Objectives. https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/TCM_2019_Germany-FINAL.pdf

Migration Policy Institute (MPI) (2021, Temmuz 15). India: Migration Country Profile. <https://www.migrationpolicy.org/article/india-migration-country-profile>

Migration Policy Institute (MPI) (2025, Haziran 24) Canada's Long-Standing Openness to Immigration Comes Under Pressure <https://www.migrationpolicy.org/article/canada-immigration-policy-inflection-point>

National Immigrant Justice Center (NIJC) & FWD.us. (Kasım 2021). Pushing Back Protection: How Offshoring and Externalization Imperil the Right to Asylum – Chapter 3: The Pacific Solution: Australia's Insular Approach to Asylum Seekers. https://immigrantjustice.org/sites/default/files/content-type/research-item/documents/2021-11/Offshoring%20Asylum%20Report_Chapter3.pdf

National Museum of Australia (NmoA). (n.d.). White Australia policy. <https://www.nma.gov.au/defining-moments/resources/white-australia-policy>

New American Economy (NAE). (2019). Undocumented immigrants and the U.S. economy. <https://www.newamericaneconomy.org/issues/undocumented-immigrants/>

OECD. (2020). Recruiting Immigrant Workers: Canada 2020. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264301711-en>

OECD. (2024). International Migration Outlook 2024. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/2024/11/international-migration-outlook-2024_c6f3e803.html

Palmer, D., Behsudi, A., & Hesson, T. (2019, Haziran 7). Mexico to send troops to its southeastern border as part of deal with US. Politico. <https://www.politico.com/story/2019/06/07/mexico-troops-southeastern-border-1514223>

Pew Research Center (PRC). (2024, Ekim 21). Most U.S. voters say immigrants – no matter their legal status – mostly take jobs citizens don't want. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/10/21/most-us-voters-say-immigrants-no-matter-their-legal-status-mostly-take-jobs-citizens-dont-want/>

Refugees International (RI). (2018, Mayıs 10). You Cannot Exist in This Place: Lack of Registration Denies Afghan Refugees Protection in Turkey. <https://www.refugeesinternational.org/reports-briefs/you-cannot-exist-in-this-place-lack-of-registration-denies-afghan-refugees-protection-in-turkey/>

Reitz, J. G. (2009). Canada: Immigration and Nation-Building in the Policy of Multiculturalism. In W. A. Cornelius, P. L. Martin, & J. F. Hollifield (Eds.), *Controlling Immigration: A Global Perspective* (2nd ed., pp. 97–133). Stanford University Press.

Ruwitch, J. (2021, Şubat 6). Biden Moves To End Trump-Era Asylum Agreements With Central American Countries. NPR. <https://www.npr.org/2021/02/06/964907437/biden-moves-to-end-trump-era-asylum-agreements-with-central-american-countries>

Savanta. (2022, Haziran 15). Polls show support for Rwanda immigration plans, despite public outrage. <https://savanta.com/us/knowledge-centre/view/polls-show-support-for-rwanda-immigration-plans-despite-public-outrage/>

Saxenian, A. (2005). From Brain Drain to Brain Circulation: Transnational Communities and Regional Upgrading in India and China. *Studies in Comparative International Development*, 40(2), 35–61. <https://doi.org/10.1007/BF02686293>

Sullivan, E. G. (2022, Kasım 15). Federal Court Ruling on Title 42 Restores the Rule of Law and Access to Asylum for Children, Adults, and Families. The Young Center. <https://www.theyoungcenter.org/stories/2022/11/15/federal-court-ruling-on-title-42-restores-the-rule-of-law-and-access-to-asylum-for-children-adults-and-families>

The Canadian Encyclopedia (TCE). (n.d.). Canadian Response to the “Boat People” Refugee Crisis. <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/canadian-response-to-boat-people-refugee-crisis>

The Wall Street Journal (WSJ). (2024, Ocak 13). Canada Population Continued to Boom Last Year, With Fastest Growth in Decades. <https://www.wsj.com/articles/canada-population-continued-to-boom-last-year-with-fastest-growth-in-decades-65a3629a>

Think Global Health (TGH). (2023, Ağustos 9). Kenya's Health Worker Exodus: Brain Drain or Economic Opportunity? <https://www.thinkglobalhealth.org/article/kenyas-health-worker-exodus-brain-drain-or-economic-opportunity>

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2016). Göç ve Uyum Raporu. https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2018/04/resources_goc_ve_uyum_raporu.pdf

UK Home Office (UKHO). (2022, Nisan 14). Memorandum of Understanding between the government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the government of the Republic of Rwanda for the provision of an asylum partnership arrangement. <https://www.gov.uk/government/publications/memorandum-of-understanding-mou-between-the-uk-and-rwanda>

UNHCR. (2016, Mart 23). Legal considerations on the return of asylum-seekers and refugees from Greece to Turkey as part of the EU-Turkey Cooperation in Tackling the Migration Crisis under the safe third country and first country of asylum concept. <https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/2016/en/109567>

UNHCR. (2021, Mayıs 19). UNHCR warns against “exporting” asylum, calls for responsibility sharing for refugees, not burden shifting. <https://www.unhcr.org/us/news/news-releases/unhcr-warns-against-exporting-asylum-calls-responsibility-sharing-refugees-not>

UNHCR. (2025, Ocak 16). UN ruling on Australia’s responsibility for people transferred to Nauru. <https://www.unhcr.org/asia/news/press-releases/un-ruling-australia-s-responsibility-people-transferred-nauru>

Verfassungsblog. (2022, Nisan 14). Why Offshore Processing of Asylum Applications is Actually Racist. <https://verfassungsblog.de/why-offshore-processing-of-asylum-applications-is-actually-racist/>

Vora, N., & Koch, N. (2015). Everyday Inclusions: Rethinking Ethnocracy, Kafala, and Belonging in the Arabian Peninsula. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 15(3), 540–552. <https://doi.org/10.1111/sena.12154>

Wikipedia contributors. (2025, Nisan 20). Treatment of South Asian labourers in the Gulf Cooperation Council region. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Treatment_of_South_Asian_labourers_in_the_Gulf_Cooperation_Council_region

Wikipedia contributors. (n.d.). Fachkräfteeinwanderungsgesetz. Wikipedia. Retrieved May 12, 2025, from <https://de.wikipedia.org/wiki/Fachkr%C3%A4fteeinwanderungsgesetz>

World Bank (WB). (2023). Brain Drain, Gain, and Circulation. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099654308272476002/pdf/IDU135d35fac1c09414e7118f1e1753fdbf66754.pdf>